

Mitološki elementi u djelima Ivane Brlić-Mažuranić kao motivacija za likovno izražavanje u primarnom obrazovanju

Katavić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:636418>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Matea Katavić

**MITOLOŠKI ELEMENTI U DJELIMA IVANE BRLIĆ-
MAŽURANIĆ KAO MOTIVACIJA ZA LIKOVNO
IZRAŽAVANJE U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Zagreb, lipanj, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Matea Katavić

**MITOLOŠKI ELEMENTI U DJELIMA IVANE BRLIĆ-
MAŽURANIĆ KAO MOTIVACIJA ZA LIKOVNO
IZRAŽAVANJE U PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. mr. art. Ivana Gagić Kičinbači

Zagreb, lipanj 2022.

SAŽETAK

Mitologiju možemo definirati kao riznicu narodnoga mišljenja i vjerovanja. Ona je iznimno važna za proučavanje psihe jednoga naroda. Malobrojne vjerodostojne ostatke hrvatske mitologije uspjela je povezati i umjetnički oblikovati književnica Ivana Brlić-Mažuranić. Njena djela, prožeta mitološkim elementima, imaju dvostruko izvorište – literatura slavenske mitologije i narodno usmeno stvaralaštvo. Istraživanjem i proučavanjem strane i domaće literature, osobito djela istraživača Aleksandra Nikolajeviča Afanasjeva, Antona Tkanya i Natka Nodila, naša književnica preuzima mitološke elemente poput pojmova, likova, sažetaka prepričanih usmenih tekstova, izraza te ih nadopunjava i oblikuje unutar svojih originalnih priča. Većina mitoloških elemenata, koji bi bili pogodni kao motivacija likovnome stvaralaštvu kod djece, predstavljeni su i opisani u ovome radu.

Mitologija i likovna umjetnost oduvijek su u međusobnoj interakciji. Jedan je od razloga za to i slikovit način tumačenja mitoloških elemenata. Mnogi proučavatelji djela Ivane Brlić-Mažuranić zapazili su i u njenim djelima poetično vizualiziranje pojava iz života. Upravo su zbog te slikovnosti priče Ivane Brlić-Mažuranić prikladne kao poticaj za likovno izražavanje.

Sloboda pri stvaranju likovnih radova kod djece često je ometana konstantnim nametanjem šablona od odraslih i medija. Preuzimanje ideja, bez razmišljanja kako riješiti likovni problem, koči djetetov stvaralački čin. Učitelj ima osobito važnu ulogu u suprotstavljanju šablonskim prikazima te u poticanju razvitka mašte. Postoje razni načini kako učitelji mogu ohrabrivati kreativni pristup kod djece. Elementi iz mitologije Ivane Brlić-Mažuranić iz više su razloga pogodni za motive tj. poticaje u nastavi likovne kulture, a naročito korelacijom predmeta Likovna kultura i predmeta Hrvatski jezik. Jedan je od tih razloga upravo omogućavanje potpune slobode tijekom likovnoga stvaralaštva bez mogućnosti da se učenik osloni na već gotove vizualizacije.

U sklopu praktičnoga dijela diplomskoga rada održane su tri radionice gdje su učenici različitim likovnim tehnikama ilustrirali zadane mitološke elemente: djeda Neumijka, morskog neman i prikaz vila koje silaze s oblaka na livadu. Na posljednjim stranicama diplomskog rada nalaze se nastavne pripreme, učenički radovi te njihova analiza.

Ključne riječi: mitologija, Ivana Brlić-Mažuranić, likovno stvaralaštvo, likovna kultura, korelacija, radionice

SUMMARY

We can define mythology as a treasury of folk thoughts and beliefs. It is essential for studying people's beliefs. Ivana Brlić-Mažuranić managed to connect and literary shape a small number of trustworthy remains of Croatian mythology. Her work, inspired by mythological elements are inspired from two sources - works of Slavic mythology and folk tales. Exploring and studying domestic and foreign literature, especially works of Afanasjev, Tkany and Natko Nodilo, our artist takes mythological elements like terms, characters, abstracts of short folk tales and expressions and adds on top of them within her original stories. Most mythological elements fit for inspiring young children's artistic creations are presented and described in this paper.

Mythology and fine arts are in constant interaction. One reason is the picturesque way of interpreting mythological elements. Many researchers of works from Ivana Brlić-Mažuranić have noticed poetic visualisations of everyday occurrences. That same imagery makes Ivana Brlić-Mažuranić's works an inspiration for various artistic expressions.

Children are often denied artistic freedom due to the constant imposing of various patterns, either from grown-ups or media. Taking ideas without thinking about possible solutions to a creative problem halts a child's creativity. A teacher has a vital role in countering stencilling and inspiring children's imagination. There are various ways a teacher can encourage a creative approach in children. Elements of the mythology of Ivana Brlić-Mažuranić are an excellent motif and inspiration in art class for various reasons, mainly due to the correlation between the art class and the Croatian language class. One of these reasons is precisely enabling total artistic freedom without the possibility of leaning on existing visualisations.

Within the practical segment of this paper, three distinct workshops have been held where children had to use different artistic techniques to illustrate the given mythological elements: Grandpa that doesn't wash his face (hrv. Djed Neumijka), sea monster (hrv. Morska Neman), fairies coming down from clouds to a meadow. Last pages of this paper show class preparations, children's works and analysis of those works.

Key words: mythology, Ivana Brlić-Mažuranić, artistic creation, art education, correlation, workshops

Sadržaj

1. UVOD	1
2. MITOLOGIJA U DJELIMA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	2
2.1. ŽIVOT I DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	4
2.2. BOGATSTVO MITOLOŠKIH SADRŽAJA	9
2.2.1. Istraživanje korijena stvaralaštva	10
2.2.2. Priče iz davnina	13
2.2.3. Ostala djela Ivane Brlić-Mažuranić koja u sebi sadrže mitološke elemente	22
3. LIKOVNOST MITOLOŠKE GRAĐE	24
3.1. MITOLOGIJA KAO POTICAJ ZA KREATIVNOST UČENIKA.....	29
3.2. PRILAGOĐAVANJE MITOLOŠKIH ELEMENATA OKVIRIMA NASTAVNOG PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI (METODIČKE OSOBITOSTI).....	34
3.2.1. Izbor prikladnih motiva	35
3.2.1. Ostali metodički savjeti	36
4. RADIONICE NADAHNUTE ODABRANIM MITOLOŠKIM MOTIVIMA IZ DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	38
4.1. RADIONICA DJED NEUMIJKI	41
4.1.1. Priprema nastavne jedinice	41
4.1.2. Učenički radovi	47
4.1.3. Analiza radova	51
4.2. RADIONICA MORSKA NEMAN.....	52
4.2.1. Priprema nastavne jedinice	52
4.2.2. Učenički radovi	59
4.2.3. Analiza radova	62
4.3. RADIONICA VILE	63
4.3.1. Priprema nastavne jedinice	64
4.3.2. Učenički radovi	70
4.3.3. Analiza radova	72
5. ZAKLJUČAK	73
LITERATURA	75
PRILOZI	79

1. UVOD

Kreativnost je sposobnost rješavanja problema na nov, jedinstven način. Pri razvijanju kreativnosti djecu nerijetko koče već gotove vizualizacije likovnih motiva. Umjesto da sami osmisle svoj originalan odgovor na likovni problem, djeca često samo preuzmu neku ideju ili rješenje stvoreno prije. Iz toga razloga učitelji likovne kulture trebaju pažljivo birati likovni motiv. Ako kod zadatka želimo izazvati maštu učenika, tvrdi Veljko Bodulić (1982), onda prilikom crtanja ne zadajemo motiv cvijet, već neobičan cvijet tj. cvijet koji nikada prije nije viđen.

Čitajući priče Ivane Brlić-Mažuranić može se primijetiti da je puno motiva „neobično“. Neobičan je djed Neumijka koji se ne umiva, ne briše nos, ne češlja se osam mjeseci. Neobična je i baba Poludnica koja u podne na najvećem suncu hvata djecu i žari ih koprivama. Neobičan je i prostor Kitež-planine, koja je istovremeno dom zmaja i zlih vila, ali je sam vrh planine zaštićen jarkom od tih zlih bića. Uvidjevši koliko potencijala imaju priče Brlić-Mažuranić za uključivanje mašte i oslobođenja od već poznatih vizualnih rješenja te pristizanju originalnosti, odlučila sam se na ovu temu diplomskog rada.

Cilj je ovog rada prikazati mitologiju koju je izgradila Ivana Brlić-Mažuranić kao bogat izvor prikladnih likovnih motiva koji omogućuju proširivanje slobode izražavanja u dječjem likovnom u stvaralaštvu u nastavi Likovne kulture. Nije nužno posebno isticati koliko je za svako dijete korisno da mašta i da izrazi svoje maštanje, a za to mu je potrebno ponuditi prikladne motive. Mašta će djetetu biti pokretač svih promjena i inovacija u životu (Bodulić, 1982).

Mnogi književni kritičari smatraju da ne treba previše zadirati u biografske podatke književnika kada pristupamo književnome tekstu. Međutim, u slučaju Ivane Brlić-Mažuranić, bitno je uvidjeti najvažnije etape u njezinom životnom putu jer su „određeni događaji, osobe i doživljaji urasli u njezino književno djelo te nerijetko predstavljaju njegovu genezu“ (Stjepan Hranjec, 2004; str. 29). Tako je i sama književnica u svome djelu *Knjiga o omladini* (1923) zapisala: „Umjetnost ne postoji sama po sebi, ona je nedjeljiva od umjetnika jer je oni stvaraju“ (Brlić-Mažuranić, 1923; str. 15). Upravo iz tog razloga u ovom se radu osobita pažnja usmjerava na životopis Ivane Brlić-Mažuranić te su u prvome dijelu rada predstavljaju najbitnije etape njenog života.

U sklopu prvog dijela rada navest će se izvorišta mitoloških elemenata u djelima Ivane Brlić-Mažuranić te dati pregled tih elemenata kao budućih mogućih motiva na satu Likovne kulture. Pod mitološke elemente ubrajamo sve ono što dotiče mitologiju: likovi, vrijeme, prostor, izrazi, sažetci tekstova ili predaja, poetske slike, atmosfera itd. Pod djela Ivane Brlić-Mažuranić iz koje su mitološki elementi izvučeni, ne misli se samo na zbirku Priče iz davnine, nego i na neka djela koja nisu uklopljena u navedenu zbirku. Elementi su opisani prema različitim izvorima većeg broja književnih povjesničara i drugih istraživača, kao i prema zapisima same Ivane Brlić-Mažuranić. Unutar drugog dijela rada predstavljene su prednosti mitologije, a zatim specifično mitologije unutar djela Ivane Brlić-Mažuranić kao poticaj za razvoj originalnosti u likovnom stvaralaštvu. Objasnjeno je i kako te mitološke elemente možemo prilagoditi metodičkim osobitostima predmeta Likovna kultura.

Posljednje stranice diplomskog rada prikazuju praktični dio osmišljen u obliku radionica koje su provedene u 1., 2. i 3. razredu osnovne škole unutar produženog boravka. U sklopu toga prikazuju se pripreme, izvođene aktivnosti, likovni radovi te analiza pojedinih radova.

2. MITOLOGIJA U DJELIMA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Širok pojam kao što je mitologija teško je definirati. Boris Perić u svojoj knjizi *Hrvatska narodna mitologija* tvrdi da je mitologija riznica narodnog mišljenja i vjerovanja, koja potječe još iz njegova prehistorijskog doba. To ujedno znači, nastavlja spomenuti autor, da je mitologija iznimno važan prilog za proučavanje psihe pojedinog naroda, jer je u njoj suzdržano narodno mišljenje i vjerovanje u određenom vremenskom periodu (Perić, 2013). Prema književnom povjesničaru Slobodanu Ž. Markoviću (1970) mitovi, legende i bajke pripadaju najstarijim umjetničkim tvorevinama ljudskog uma. Svoju nit trajanja, održale su sve do naših dana.

Starohrvatska mitologija, za razliku od starogrčke, staroindijske, germanske i mnogih drugih, vrlo je šturo ili gotovo nikako zapisana (Marinović, 1999). Brzom potiskivanju slavenskih mitova iz starijeg doba naročito je pridonio prelazak na kršćanstvo te primanje kršćanskih legendi, naročito kod Južnih Slavena gdje se to dogodilo vrlo rano. Putem vjerovanja i običaja neki vidovi stare slovenske mitologije i legendi prodrli su u novu religiju i pod njenim okriljem se čuvali i

prenosili. Nešto od toga, u izmijenjenom obliku, nastavilo je živjeti i u narodnom usmenom stvaralaštvu (Marković, 1970).

Tek u 18. stoljeću počinje sistemsko i intenzivno bilježenje narodnih umotvorina, a naši narodi su i tu zakasnili za čitava dva stoljeća, nastavlja Marković (1970). Otac i sin, Vitomir i Juraj Belaj (2014), objašnjavaju kako je moguće da unatoč manjkavosti mitskih zapisa ipak imamo nekakve mitske predodžbe drevnih Hrvata:

„Mitologiju kao misaoni sustav možemo pak promatrati i proučavati bilo samo u okviru jednog naroda (na primjer „grčka mitologija“), ili pak u širem okviru, pri čemu možemo, uspoređujući pojave kod većeg broja pojedinih međusobno srodnih naroda, lakše doći do zaključka o njihovoj povijesti. (...) Moramo, na temelju skromnih vijesti i brojnih, ali do neprepoznatljivosti rasplnutih praslavenskih mitova čije ostatke možemo pronaći u pučkoj predaji pojedinih slavenskih naroda, mukotrpno sastavljati razbijene i izbljedjele sličice. Do hrvatske ćemo mitologije doći samo zaobilaznim putem tako da prvo rekonstruiramo praslavensku i onda dobivene spoznaje primijenimo na hrvatske prilike...“ (Belaj, Belaj, 2014; str. 8)

Hrvatske mitološke malobrojne vjerodostojne ostatke uspjeli su povezati i umjetnički oblikovati: Petar Zoranić, Ivana Brlić-Mažuranić, Natko Nodilo, Vladimir Nazor, Franjo Ledić, dr. Sušić, dajući pritom maha bogatoj mašti (Marinović, 1999). Primjećujemo da je Ivana Brlić-Mažuranić poznavatelj slavenske pa tako i hrvatske mitologije, što je ujedno i njen inspirativni izvor za priče, a posebice za zbirku *Priče iz davnine*. Naime, osim mitologije, Ivana Brlić-Mažuranić je gradila priče i na elementima usmenog narodnog blaga. U svojoj studiji *Priče iz davnine i usmena književnost* Bošković-Stulli (1970) objašnjava kako su motivi iz narodne tradicije te mitološki elementi iz različitih literatura slavenske mitologije toliko isprepleteni da ih je teško razdvojiti. Zbog te „stopljenosti“ izvora Bošković-Stulli istražuje oba izvora: i usmenu tradiciju i literaturu slavenske mitologije (Banov, 2018). Iz tog razloga, unutar ovog rada analizirat će se oba izvora, a sve elemente izvučene iz tih izvora možemo nazivati mitološkim.

Kao što je u uvodu spomenuto, određeni događaji, osobe i doživljaji iz života Ivane Brlić-Mažuranić urali su u njezina književna djela. Unutar ovog paragrafa bit će predstavljen njen životni put i objašnjena dva spomenuta izvora, a pri tome će se najviše pažnje posvetiti pregledu mitoloških elemenata koji se također nalazi u nastavku paragrafa.

2.1. ŽIVOT I DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Našu književnicu Ivanu Brlić-Mažuranić nazivamo hrvatskim Andersenom, ali razlog tomu nije srodnost njene priče s Andersenovom, tvrde Crnković i Težak (2002), nego se tom poredbom želi reći kako se Ivana Brlić-Mažuranić uzdigla svojim pričama u svojoj zemlji toliko visoko da se približila velikom Andersenu. Ona je pojava u razvoju hrvatske dječje književnosti koja označava najviši uspon i sjajan preokret. Iz tog razloga pohvala poput „hrvatski Andersen“ adekvatno je istaknula njezinu veličinu (Crnković, Težak, 2002).

Mnogi književnici i hrvatski književni kritičari ocjenjivali su djela Ivane Brlić-Mažuranić samim pohvalama: „ocjenjivali su njezino djelo pozitivno, ističući originalnost tema i ideja, jednostavnost i čistoću izraza, profinjeni osjećaj za slike, bujnost mašte, snažnu poetsku crtu, sposobnost autorice da se u potpunosti poistovjeti sa psihom djece, shvati naivnost njihova svijeta“ (Šicel, 2002; str. 165).

Prvo razdoblje

Ivana Brlić-Mažuranić rođena je u Ogulinu 18. travnja 1874. kao kćerka Vladimira Mažuranića, poznatog hrvatskog suca, pisca i pravnika i kao unuka pjesnika (autora *Smrt Smail-age Čengića*) i bana Ivana Mažuranića (Barac, 2000). Obje obitelji, čija se imena nalaze u njezinu imenu, obitelj Mažuranić u kojoj se rodila i Brlić u koju se udala, bile su ugledne i stare, a najviši uspon doživjele su u 19. stoljeću. I Brlići i Mažuranići bavili su se politikom, stajali su često u središtu političkih i kulturnih zbivanja, bili su vični peru i njegovali umjetnost. Obje obitelji održavale su veze s uglednim političkim, javnim i kulturnim radnicima, književnicima i umjetnicima. Ta je klima nužno morala utjecati na njezino formiranje i na njezino stvaranje (Crnković, Težak, 2002). Okružena bogatim bibliotekama u jednoj i drugoj kući, atmosferom rada i zanosa, stjecala je i sama u vlastitom domu bogato znanje, učila jezike i živjela od samog početka intenzivnim bogatim unutrašnjim životom, posvetivši sve svoje djelovanje obitelji i odgoju i svojim literarnim ostvarenjima (Šicel, 2002).

Iako već 1875. godine obitelj Brlić seli u Karlovac, Ivana Brlić-Mažuranić Ogulin je posjećivala nekoliko puta. Nužno je naglasiti koliki je utjecaj imala okolica rodnog Ogulina na književnicu. Kako ona sama tvrdi u svojoj autobiografiji „čudnovati i napadni oblici Kleka i

romantičnost Dobre“ omogućili su mašti književnice toliko inspiracije da nije mogla spavati, nego bi cijelu noć prevrtala u mislima fantastične prizore i slike te različita bića iz unutrašnjosti Kleka (Brlić-Mažuranić, 1930).

U autobiografiji, kao i u nekim drugim spisima, Ivana Brlić-Mažuranić rado je naglašavala kako je u formiranju njene ličnosti odlučnu ulogu odigrala isključivo uža sredina u kojoj se kretala i to upravo oni ljudi koji su svojim karakternim osobinama, etikom i privrženosti svom narodu, aktivnim sudjelovanjem u društveno-političkom životu stekli značajne zasluge i dali ogroman doprinos kulturnoj i političkoj povijesti Hrvatske. Ivana Brlić-Mažuranić navela je tri ličnosti kao osobe koje su joj uzori na njenom životnom putu: njen djed Ivan Mažuranić, Franjo Marković i Josip Juraj Strossmayer (Šicel, 2002).

Drugo razdoblje

Dolaskom u Zagreb 1882. djevojčici Ivani otvaraju se nove mogućnosti jer roditelji useljavaju u kuću djeda Ivana. Nisu se te mogućnosti ostvarile samo pristupom bogatoj djedovoj knjižnici, nego i sudioništvom u ukupnoj atmosferi ugledne banove kuće u Jurjevskoj 5, sastajalištu mnogih hrvatskih uglednika (Hranjec, 2004). Od svoje dvanaeste do šesnaeste godine često je u društvu svoga velikog djeda Ivana Mažuranića: „djedova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila nedokučiv upliv na njeno biće, tako da je za ono četiri godine što je prebivala njegovu stolu, razvila pod dojmom njegove velike pojave sve svoje biće“ (Crnković, Težak, 2002; 255. str).

Osim dva prva razreda djevojačke škole u Zagrebu, školovala se i privatno, pretežno na francuskom jeziku. Njeni prvi pjesnički pokušaji bili su upravo na francuskom. Dodatno je još učila i njemački, ruski i engleski i na svim je tim jezicima i čitala (Zima, 2001). Od važnijih događaja za vrijeme boravka u Zagrebu u autobiografiji Ivana Brlić-Mažuranić spominje djedovu smrt, susret s očevim bratićem Franom Mažuranićem te svoje prvo putovanje na more, u Primorje, gdje se u Novom Vinodolskom susrela s najstarijim djedovim bratom koji ju je osobito „zagrijao za primorsku starinu“ (Zima, 2001).

Osim toga, Ivana Brlić-Mažuranić u mladosti je često boravila kod majčine rodbine u Haliću blizu Varaždina gdje je vrijeme provodila i obitelj Franje Markovića, druge osobe koja je ostavila traga u mladom djevojačkom srcu:

„Tko je kadgod imao prilike da motri toplinu i žar kojim se je uvijek zanosio Franjo Marković za ljepote prirode, za ljepote umjetnosti, za milinu zvuka i oblika – te tko je gledao u tim časovima vanredan i rijedak sjaj njegovih očiju – tu narednu osobinu njegovu – taj je uz nešto osjetljivosti morao upoznati kolika se sila pjesničkog čuvstvovanja krije u toj duši.“ Upravo je on osoba koja je potaknula Ivanu na početak pisanja, unatoč tome što je Ivana savladavala želju za pisanjem jer „se spisateljstvo ne slaže s dužnostima ženskim.“ (Hranjec, 2004; str. 31)

Sve te sredine poput Hrvatskog primorja i Varaždinskog brijega „ostavile su traga u njezinoj duši i mogle su ponuditi djelić sebe za čudesne arhitekture što ih je gradila u svojim djelima“ (Crnković, Težak, 2002; str. 255). Bez sumnje, najveću će ulogu u tome imati ipak Slavonski Brod, kamo se udajom za Vatroslava Brlića, odvjetnika iz poznate obitelji Brlić, preselila 1892. i gdje je odgojila svoju djecu i mnogo toga napisala. Lijepa kuća na brodskom trgu, na obali Save s pogledom na Bosnu, bila je idealan dom njene djece i svojim ozračjem izvorište njenih priča, a s brežuljaka u brodskom slikovitom vinogorju, gdje su Brlići imali ljetnikovac u kojem je često boravila, pucaju divni vidici dostojni i kadri da pokrenu njezina Hlapića na njegovo veliko putovanje (Crnković, Težak, 2002).

Treće razdoblje

Selidbom u Slavonski Brod počinje treće, brodsko, životno razdoblje gdje Ivana dospijeva u domoljubnu i kulturno važnu obitelj. Otac Ivanina supruga bio je Andrija Torkvat Brlić, odvjetnik, političar i diplomat, tajnik bana Jelačića i sin autora poznate ilirske gramatike *Grammatik der illyrischen Sprache* iz 1833., Ignjata Alojzija Brlića. Vatroslavova majka bila je glasovita slikarica. Ignjat i njegovi sinovi skupili su u svojoj kući obilnu knjižnicu koja sadržava djela „na svim jezicima“ te golemu rukopisnu zbirku i zbirku korespondencije, što će je kasnije Ivana sređivati i djelomice objaviti. Tu istu knjižnicu Ivana spominje u svojoj Autobiografiji: *Kolika obilna hrana za moja literarna nagnuća!* (Zima, 2001; prema Brlić-Mažuranić, 1930, str. 19).

Čest gost u domu Brlić bio je đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, jedan od tri utjecajna uglednika hrvatske kulture 19. stoljeća, utkana u književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić: etički – djed, estetski – Marković i domoljubni Strossmayer (Hranjec, 2004). Josipa Jurja Strossmayera doživjela je kao izvanrednog govornika, dobrog i suptilnog poznavaoa književnosti, umnog političara i duboko religioznog čovjeka (Šicel, 2002).

Sljedećih deset godina mlada Ivana zauzeta je „ženskim dužnostima“ majke, žene i kućanice. Razlozi za tako slabe književne proizvodnje nisu samo majčinske i obiteljske obveze – Brlić-Mažuranić je, naime, potiskivala svoju jaku želju za pisanjem. Kada su se njena djeca počela zanimati za knjige, s veseljem se okrenula pisanju: „moja želja za pisanjem izmiri s mojim shvaćanjem dužnosti“ (Zima, 2001; prema Brlić-Mažuranić, 1930, str. 22).

Slika 1. Ivana Brlić-Mažuranić sa svojom obitelji ¹

Iako je počela pisati još u djetinjstvu, tek početkom 20. stoljeća objavljuje prve radove. U bilješkama o piscu unutar djela Ivane Brlić-Mažuranić *Srce od licitara* (2007) navodi se da je zbirka pjesama i pripovijedaka za djecu *Valjani i nevaljani* izdana 1902. u vlastitoj nakladi. Od 1903. do 1912. redovito su joj u nastavcima objavljivani obrazovni članci pod nazivom *Škola i praznici*, a pjesničku zbirku *Slike* izdaje 1912. godine. Malo remek-djelo, roman za djecu *Čudnovate zgode i nezgode šegrta Hlapića* izlazi 1913., *Priče iz davnine* 1916., ponovljeno izdanje 1920., a treće dopunjeno pričama *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor* 1926., *Knjiga omladini* 1923., *Dječja čitanka o zdravlju* 1927., esej *Mir u duši* 1929., pedagoški intonirane zapise o obiteljskom rodoslovlju *Iz arhiva obitelji Brlić*, koje objedinjuje trima knjigama 1934. i 1935., povijesno-pustolovni omladinski roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* 1937., *Srce od licitara* 1938., *Basne i bajke* 1943. Prevodila je s njemačkog i francuskog.

¹ Izvor: <https://nova-akropola.com/lijepe-umjetnosti/knjizevnost/ivana-brlic-mazuranic/#prettyPhoto> (Preuzeto: 1. 6. 2022.)

Od tih su knjiga samo dvije knjige stekle veliku popularnost i doživjele brojna izdanja: *Priče iz davnine* i *Čudnovate zgone šegrta Hlapića*. *Priče* su prevedene na šesnaest jezika, a i *Hlapić* na nekoliko, uz ostale na njemački i engleski (Crnković, Težak, 2002).

Među čimbenicima koji su djelovali na formiranje njezine književne ličnosti – kao što su utjecaj snažnih likova iz obitelji Mažuranić i Brlić, opća sklonost tadašnje literature za legendu i čudesa, okretanje slavenstvu i Prvi svjetski rat – iskustva hrvatske dječje književnosti ne treba zanemariti. Obično se ne govori ni o ratu kao eventualno snažnom poticaju za bijeg u bolji, čudesniji svijet, mada bi trebala začuditi činjenica da *Priče iz davnine*, najbolju svoju knjigu, autorica piše i izdaje u teškim i tragičnim ratnim prilikama (Crnković, Težak, 2002).

Godine 1931. Ivana Brlić-Mažuranić nominirana je za dodjelu Nobelove nagrade za književnost.

Četvrto razdoblje

Četvrto životno razdoblje obilježit će povratak u Zagreb godine 1935. Već od 1926. Ivana Brlić-Mažuranić zbog bolesti povremeno boravi tijekom dužih perioda u raznim lječilištima u Hrvatskoj, Sloveniji i Austriji (Zima, 2001).

Kao još jedan uspjeh vrijedan spomena je taj što je Ivana Brlić-Mažuranić 1937. godine prva žena (od samog osnutka) u članstvu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Iste godine prijedlog za dodjelu Nobelove nagrade za književnost je ponovljen (Zima, 2001). Ukupno je nominirana čak četiri puta.

Umire u sanatoriju na zagrebačkom Srebrnjaku 1. rujna 1938. godine. Završio je tako životni put, put na čijim su pojedinim etapama ostavljeni pravi književni dragulji hrvatske književnosti, dragocjenosti koje su doživjele više izdanja i prijevoda na nekoliko europskih jezika. Prema Hranjec (2004) jedan engleski list primijetio je u povodu prijevoda *Priče iz davnine* da je autorica otkrila krasnu sliku hrvatskog etičkog genija. “Može li književnik, treba li uopće primiti ljepši dar pokraj ove kvalifikacije?” (Hranjec, 2004; str. 33).

Slika 2. Spomenik Ivane Brlić-Mažuranić u Slavonskom Brodu²

2.2. BOGATSTVO MITOLOŠKIH SADRŽAJA

Kao što je već spomenuto, postoji vrlo malo zabilješki o hrvatskoj tj. slavenskoj narodnoj mitologiji. Upravo zato je mnoštvo mitoloških elemenata unutar književne ostavštine Ivane Brlić-Mažuranić jedno pravo malo bogatstvo za hrvatski narod, ali i šire.

Ne samo da autorica preuzima mitološke elemente poput pojmova, likova, sažetaka prepričanih usmenih tekstova, rima, prostora, izraze, poetske slike, već pomoću njih stvara preobražene i dopunjene mitske tvorevine o „pravremenu u kojem se u intimnim svjetovima običnih malih ljudi, nerijetko djece i siročadi, sukobljavaju arhetipske predodžbe dobra i zla čiji rasplet prenosi univerzalne etičke poruke“ (Banov, 2018; str. 178). Na tom putu pomogli su joj različiti poticaji iz svakodnevice i njeno vlastito iskustvo.

Mnogi istraživači primjećuju dvostruko izvorište autoričinih djela, a to su: slavenska mitologija i hrvatska usmena predaja. Kao što je već spomenuto, elementi tih dvaju izvorišta su međusobno stopljeni i zbog toga teško raskidivi. U nastavku, opisana su izvorišta i elementi mitologije (Kos-Lajtman, Turza-Bogdan, 2010).

²Izvor: https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Kip_Ivane_Brli%C4%87_Ma%C5%BEurani%C4%87.jpg
(Preuzeto 1.6.2022.)

2.2.1. Istraživanje korijena stvaralaštva

Nakon čitanja *Priča iz davnine* mnogima se javlja utisak o narodnom porijeklu tih priča. Taj privid je ostvaren tako što je autorica u svoje djelo utkala narodno skovane uzrečice, primisli i opise. Upravo taj privid narodne predaje, zaključuje Duško Car (1970), zadao je Ivani Brlić-Mažuranić najviše glavobolje. Otkako su se pojavile *Priče*, a posebno otkad su se pojavili prijevodi na strane jezike (npr. na engleski: *Croatian tales of long ago* (1957.) ili talijanski: *Leggende croate. Favole antiche ili Racconti e leggende della Croazia* (1957.)) pojavile su se rasprave o tome koliko te priče duguju narodnoj priči (te slavenskoj mitologiji), a koliko su originalne (Car, 1970; Crnković, Težak, 2002).

Nadovezujući se na to, kod mnogih čitatelja *Priča* zaživjelo je mišljenje da su to hrvatske narodne priče koje je Ivana Brlić-Mažuranić samo preradila, ispričala na svoj način, kao što su to radila braća Grimm, Charles Perrault samo na drugom mjestu i u drugo vrijeme (Težak, Crnković, 2002). Štoviše, i sama autorica je svome sinu u poznatom pismu takoreći branila „autorstvo“ svoga djela, pišući o genezi priča:

„Uspjele ili neuspjele, manjkave ili savršene, te su Priče koli u svojoj biti, toli u svojoj izvedbi čisto i potpuno moje originalno djelo. One su sačinjene oko imena i likova uzetih iz slavenske mitologije i to je sve vanjska veza koju one imaju s narodnom mitološkom predajom. Nijedan prizor, nijedna fabula, nijedan razvoj, nijedna tendenca u ovim pričama nisu nađeni gotovi u našoj mitologiji.“
(Bošković-Stulli, 1970; prema Brlić-Mažuranić, 1930; str. 164)

Maja Bošković-Stulli (1970), istraživačica usmene književnosti, izjavljuje da su gore navedene riječi Ivane Brlić-Mažuranić potpuno istinite: „*Istinite po tome što u umjetničkoj realizaciji Priča iz davnine zaista nema gotovih preuzetih prizora, fabula, razvoja, tendencija. Ali su poticaji primljeni iz narodne tradicije i mitološke literature ipak znatno širi od samih imena i likova.*“ (Bošković-Stulli, 1970; str. 164). U prilog toj tvrdnji Bošković-Stulli navodi likove iz slavenske mitologije poput djeda Neumijke, Svarožića, Hrsa kao tada već postojeće pojave koje je književnica preoblikovala i promijenila, podrijetlo tih likova, motiva te elemenata i dalje je mitološko (Zima, 2001).

U jednom dijelu spomenutog pisma Ivana Brlić-Mažuranić opisuje kako se u njoj rodila ideja za priču *Šuma Striborova*. Autorica tada nije bila svjesna da je napisavši taj dio pisma dala

glavne smjernice prema kojima su u budućnosti mnogi proučavatelji njenih djela poput Maje Bošković-Stulli, Slobodana Ž. Markovića, Jože Skoka, Branimira Donata, Stjepana Hranjeca i niza drugih istraživali ukorijenjenost stvaralaštva tj. iz čega je nastalo takvo remek-djelo (Bošković-Stulli, 1970).

Prema pismu, vidjevši kako iskre lete iz kamina, autorica je dobila inspiraciju za buduće likove iz Šume Striborove. Iskre su ju asociirale na male kućne duhove imenom Domaći koje je, kako tvrdi sama autorica, poznavala iz djela znanstvenika A. Afanasjeva (Zima, 2001).

Osim vrijednog pisma, vrijednog osobito za proučavatelje ukorijenjenosti stvaralaštva djela Ivane Brlić-Mažuranić., postoji i *Tumač imena*, koji je književnica napisala u sklopu *Priča iz davnine*. U njemu se sažeto predstavlja porijeklo i značenja imena nekih likova i pojmova koji se pojavljuju u *Pričama*. Estela Banov (2018) tvrdi da je *Tumač* poslužio pri „kontekstualizaciji likova i mjesta iz *Priča* u idealiziranu praslavensku davninu“ tj. pomogao je čitateljima prilikom uspostavljanja odnosa između mitoloških likova i pojava te društvenog konteksta. Stvaranjem ovog tumača kao dodatne pomoći čitateljima *Priča*, autorica je pokazala koliko su elementi slavenske mitologije bitni za razumijevanje same semantike teksta (Banov, 2018).

Kako tvrdi istraživačica Bošković-Stulli, Ivana Brlić-Mažuranić je najviše mitoloških motiva izvlačila iz Afanasjevljevih djela. Na to ukazuju imena starih slavenskih božanstava poput Zore-djevojke, zlatne pčele, Hrsa, Striboga, Mokoši, zmije orijaške ili motiv kamena Alatira i drugih (Bošković-Stulli, 1970).

Slobodan Marković (1970) upućuje na to da su se obje obitelji, i Mažuranić u kojoj je odrasla i Brlić u kojoj je provela zrelost, odnosile prema usmenom narodnom stvaralaštvu s dubokim poštovanjem. Samim time je ona, osim Afanasjeva, već poznavala mnogobrojna vjerovanja i bajke. Studija Afanasjeva je bila samo dodatan poticaj, iz nje je uzela samo neke motive i imena i nadahnula se za oblike mitskih bića i atmosferu u svojim bajkama.

U radovima *Utjecaj usmenoknjiževnog i mitološkog supstrata varaždinskog kraja na rad Ivane Brlić-Mažuranić* (2010) i *Ivana Brlić-Mažuranić, Priče iz davnine: Nova konstrukcija izvora i metodologije* (2011) iznose se novi zaključci na temelju pronalaska autoričina rukopisnog zapisa *Ove su bilježke izvađene iz Afanasjev, Vozzrenija drevnih Slavjah i iz Tkany „ Mythologie der alten Deutschen und Slaven; Što je prekriženo ono sam upotrebila u nekim pričama te na temelju*

pronalaska rukopisa nedovršene bajke *Jaga Baba na Haliču*. Autoričine bilješke daju pregled likova i ostalih mitoloških elemenata te pregled izvora iz kojih ih je crpila – ponajviše iz Afanasjevljevih i Tkanyjevih literatura. Prilikom pisanja izvora ponegdje je navodila puni naslov djela i broj stranice, što je uveliko pomoglo istraživačima geneze Ivaninih tekstova (Kos-Lajtman, Turza-Bogdan, 2010; Kos-Lajtman, Horvat, 2011).

„Navedenim bilježničkim zabilješkama uz pročitane literaturu moguće je pristupiti kao svojevrsnom kôdu za rekonstruiranje autoričinih izvora, u prvom redu vezanih uz motive slavenske mitologije.“ (Kos-Lajtman, Horvat; 2011, str. 95) Taj kod se ne odnosi samo na *Priče iz davnine*, nego i na druga autoričina štiva poput teksta *Baba Jaga na Haliču* (2012) te na poneke bajke iz zbirke *Basne i bajke* (1943).

Postoji još mnogo studija koje su se bavile usmenoknjiževnim i mitološkim izvorima. Osim Afanasjevih i Tkanyjevih djela, brojni proučavatelji Ivaninih djela navode znanstveni rad o praslavenskoj mitologiji autora Natka Nodila kao bitan poticajni tekst (Banov, 2018). Od poticaja hrvatske mitologije navedeni su Valjavac i Kukuljević (Kos-Lajtman, Turza-Bogdan, 2011).

Analizirajući izvorišta autorice, možemo zaključiti da Ivana Brlić-Mažuranić nije samo književnica i majka nego ju možemo promatrati i kao „iznimnu poznavateljicu strane i domaće znanstvene i književne literature, istraživačicu, ustrajnu promišljateljicu tema koje su je trajno okupirale i koje je smatrala relevantnima, vrijednima proučavanja, prezentiranja i čuvanja“ (Kos-Lajtman, Turza Bogdan, 2011; str. 97).

Skup imena u djelima istraživača narodnih predaja je sam po sebi nedostatan, tvrdi Duško Car (1970). Tek Mažuranićkin stvaralački postupak s tim skupom čini nešto vrijedno:

„Skupljeni s raznih strana, pronađeni u različitim izvorima mogu nas se dojmiti tek kao hrpa opeka što ih marljiv gospodar sprema zadugo prije nego odluči graditi dom. A autoričina je zasluga što je u dovršenom domu svaka opeka skladno bila uklopljena u cjelinu gradnje. I više, baš zahvaljujući njenom umijeću pomisliše mnogi kako to rasuto blago opstoji kao jedinstvena slavenska mitologija.“ (Car, 1970; str. 50)

Možemo zaključiti da su priče Ivane Brlić-Mažuranić, koliko god proniknute inspiracijama iz usmene predaje i mitologije, u svojoj biti ipak distancirane od tih izvora (Bošković-Stulli, 1970). Njene priče su nesumnjivo originalne.

2.2.2. Priče iz davnina

Iako je Ivana Brlić-Mažuranić iza sebe ostavila opsegom relativno malenu književnu ostavštinu, značenje pojedinih djela je neprocjenjivo: „značenje njezinih najboljih umjetnina je u tome što su one izraz najdubljih osjećaja, iskustava i pogleda svojega tvorca, a nisu plod nekih knjiških težnja“ (Barac, 2000; str. 164). U te najbolje umjetnine nesumnjivo pripada zbirka *Priče iz davnine* – ne samo, jedno od najboljih hrvatskih književnih djela, već i dio nacionalne kulturne baštine.

Antun Barac (2000) upućuje na to da se *Priče*, kao i svako umjetničko djelo, ne može vezati ni za kakvo književno razdoblje, već stoje samostalno. Primjer za takvo djelo je *Smrt Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića (Barac, 2000).

Već je spomenut način na koji je autorica gradila specifičan umjetnički svijet *Priča*: preuzevši slavenska božanstva te ostale likove iz usmene predaje i literatura istraživača slavenske mitologije, povezujući ih s mitskim prostorima poput Kitež planine, Legen grada, zlatnih dvora na oblaku i odabirom mitskog vremena pretkršćanske starine – autorica je stvorila novi, potpuno originalan svijet.

U sljedećem dijelu diplomskog slijedi pregled mitoloških elemenata poredanih po bajkama iz *Priče iz davnine*. Osim opisivanja elemenata, analiziran je i Ivanin stvaralački postupak njihova preobražavanja. Pregledno predstavljeni, mitološki elementi bi mogli poslužiti kao mogući likovni poticaji tj. motivacija unutar predmeta Likovna kultura. O tome na koji način bi učitelji te elemente mogli integrirati u nastavu likovnog, bit će riječ poslije.

Kako je Potjeh tražio istinu

Priča Kako je Potjeh tražio istinu dobar je primjer zasnovanosti priče na nizu inspiracija iz slavenske mitologije. Od zagrobnog života i paljenja „Svetog ognja“ koji simbolizira trajanje i produženje ljudske vrste, do zlatnih dvora na staklenom brdu kao metaforičkog prikaza nagrade za plemenitost. Osim toga, sama priča započinje uobičajenom rečenicom „Bilo je to u vrlo davno doba“ čime je autorica htjela navesti čitatelje da zamisle mitsko pradoba. (Banov, 2018)

Dva najistaknutija mitološka lika u ovoj priči su Svarožić i Bjesomar koji predstavljaju sukob dobra i zla. Plemena starih Slavena zamišljali su da se sunčeva svjetlost formirala u biće ovozemaljskog svijeta – u oblik prekrasnog mladića Svarožića, dok nasuprot njemu postoji Bjesomar – gospodar svih zlih sila i zlih duhova (Marković, 1970). Način na koji je Ivana Brlić-Mažuranić oblikovala i opisala ova dva boga slavenske mitologije i duhove Bjesove uistinu je valjan za buđenje dječje mašte.

Književnica je Svarožića, simbola svjetlosti i dobrote, zamislila ovako: „Protrnuše braća od čuda, a ona svjetlost iščezne s brda i stvori se bliže povrh jednog velikog kamena, a zatim još bliže povrh stare lipe i napokon zasjaji kao čisto zlato upravo pred njima. I ukaza im se prekrasno u blistavu odijelu, a oko njega zlatna kabanica trepti kao zlatan barjak.“ (Brlić-Mažuranić, 2002; prema Marković, 1970, str. 121).

Nasuprot mladiću u zlatnoj kabanici nalazi se zlobni Bjesomar i duhovi imenom Bjesovi: „U rakiti pak sve puno bjesova. Sitni, nakazni, guravi, mrljavi, razroki i svakojaki, igrali se oni po rakiti. Tako oni zviždali, pištali, ciculjigali i lakrdijali. Bijahu oni luda i bezglava čeljad, koja niti je za koji posao, niti može kome nauditi, dok ih koji čovjek ne primi k sebi.“ (Brlić-Mažuranić, 2002; prema Marković, 1970, str. 122).

Slika 3.1. Ilustracija Bijesa Tomislava Tomića (Zalar, 2004.)

Slika 3.2. Ilustracija Bjesomara Tomislava Tomića (Zalar, 2004.)

Ribar Palunko i njegova žena

Priča Ribar Palunko i njegova žena ispunjena je raznim mitološkim bićima, mjestima i stvarima. U ovoj priči ribara Palunka, koji je krenuo u svijet Morskog kralja, nosi vjetar „*morem do ostrva do Bujana, do kamena do Alatira*” (Brlić-Mažuranić, 2002; prema Bošković-Stulli, 1970, str. 166) Prema tumačenjima naših predaka na otoku Bujanu nalazio se raj, obrastao biljnim raslinjem, a Alatir predstavljao je Sunce. Ovakav element bi definitivno pomogao učenicima da pobjegnu u imaginaciju i svoje svjetove.

Na tom otoku živi Zora-djevojka koja Palunku ispunjava tri želje. Ona se često spominje u slavenskim pripovjedanjima – kao djevojka koja plovi morem u zoru u svom raskošnom čunu zlatne boje sa srebrnim veslima (Marković, 1970). Simbolika broja tri se iznova ponavlja tijekom ove priče.

Legende o Morskom kralju i morskim djevicama poznate su kod svih naroda, a Ivana Brlić-Mažuranić je zadržala njihove crte iz legendi, ali im je dala nešto skromniju vladarsku moć (Marković, 1970). Uz morske djevice, u službi kralja su i čudovišta: Zmija orijaška, Ptica kljuna gvozdenoga i Zlatna pčela: „tri nemani, što po pričanju oko Bujana izvode valove, vjetar i gromove, odakle se širom svijeta oluja razilazi“ (Brlić-Mažuranić, 2010; str. 95).

Slika 4. Ilustracija morske djevice Tomislava Tomića (Zalar,2004.)

Zanimljivo još za nadodati je da se košuta obratila Palunkovoj ženi nijemim jezikom, kojeg u Tumaču imena objašnjava naša autorica „Naš narod vjeruje da životinje govore posebnim jezikom, pa da ima i ljudi koji taj "nijemi jezik" znaju i razumiju.” (Brlić-Mažuranić, 2010; str. 95).

Sunce djever i Neva Nevičica

U priči Sunce djever i Neva Nevičica ističe se mitološki lik babe Mokoš, pomoćnice slavenskog boga Peruna. Spomenuti lik prema Marković (1970) dvojnog je karaktera te brine za sve potrebe malog unučića Sunašca: “kao dadilja za svoje čedo bajli ga i tetoši. Bajliti, parafrazirano prema Rječniku hrvatskog jezika V. Anića, znači izgovarati riječi koje su naši preci ponavljali kada su htjeli prizvati sile koje pomažu pri ozdravljenju od bolesti i drugih napasti.“ (Zalar, 2002; str. 221). Međutim nije sve tako crno i bijelo, Mokoš je znala biti i drugačija, „Ali jao si ga onome koji joj se zamjeri, jer bijaše vrlo pakosna.“ (Brlić-Mažuranić, 2002; prema Marković, 1970, str. 125). Ivana je Mokoš u svojoj priči „nadopunila“ osobinom preobražavanja, a takvu pojavu nazivamo još i metamorfoza: „A Mokoš znala u svašta da se pretvori i u pticu i u zmiju, i u baku, i u djevojku. I još mogaše Mokoš svašta načiniti: i zla i dobra.“ (Marković, 1970; str. 126). Motiv metamorfoze je definitivno neobičan motiv kojim bi se lako dala potaknuti stvaralačka mašta djeteta.

Slika 5. Ilustracija Mokoši Tomislava Tomića (Zalar,2004.)

Osim Mokoši, bitan mitološki element je i motiv omaje – voda u kojoj su vile okupale Nevu Nevičicu kako bi je zaštitili od svakog zla. Ivana objašnjava taj pojam i u svom Tumaču imena: „Omaja (omaha). Voda, što se omahuje od mlinskog kola. U toj vodi i danas seoske žene kupaju djecu da bi se od njih zlo omahivalo.“ (Brlić-Mažuranić, 2011; prema Banov, 2018, str. 722).

Šuma Striborova

Možda najšarmantnija stvorenja u zbirci *Priče* jesu „Domaći“ čije je podrijetlo poznato iz već spomenutog pisma sinu. Afanasjev ih opisuje kao kućne duhove koji imaju crvenu kosu, bradu i kapice, maleni poput djece, vole ples i glazbu i borave na ognjištu (Bošković-Stulli, 1970).

Slika 6. Ilustracija Domaćih Tomislava Tomića (Zalar,2004.)

Nije samo znanstvenik Afanasjev poticaj u stvaranju slike Domaćih. Naime, i u Hrvatskoj su postojala vjerovanja o Tintilinu i Maliku. O Tintilinu se priča oko Dubrovnika. Njihova starješina Stribor bio je poznat u stihovima „sjedi Stribor na stolici, u crvenoj kabanici“. Upravo tako došlo je do stvaranja lika Malik Tintilinić (Bošković-Stulli, 1970).

Malik je maleni, vragolasti, dječak, čija je odjeća i kapica crvene boje, rado se šali i pleše. Prema pojedinim legendama potječe od duše nekrštena djeteta (Bošković-Stulli, 1970) te kao i Mokoš može mijenjati tjelesni oblik, najčešće u magarčića. Ljudi su ga krivili da namami djecu svojim plesom i igrom u šumu pa djeca odlutaju (Zalar, 2002). O njemu se pripovijedalo uz cijelu obalu Jadranskog mora, a poznat je i u kajkavskim pripovijedanjima (Bošković-Stulli, 1970).

Osim Domaćih, mogli bi spomenuti i motiv sjajnih rogova u jelena i paroščića koji se spominju pri opisu puta Domaćih i bake kroz šumu: „Jašu oni kroz noć – na jelenu rogovi i paroščići, a na svakom paroščiću zvjezdica. Sjaji se jelen i kazuje put, a za njim juri dvanaest vjeverica, a u svake vjeverice dva oka kao dva draga kamena“ (Brlić-Mažuranić, 2011; prema Banov, 2018, str. 722). Kao što možemo vidjeti, opis je bogat detaljima. Takva pjesnička slika dobra je podloga za likovno izražavanje.

Jagor

Zaista interesantan mitološki lik koji se pojavljuje u bajci Jagor je baba Poludnica, također nadahnuta Afanasjevim zabilješkama. Prema ruskim vjerovanjima ova baba korača kroz žito za vrijeme ljeta i hvata one koji rade u podne, počinje im okretati glave i ne prestaje dok ne izazove užasnu bol (sunčanica). „Poluden“ ili „polden“ je ruska riječ za podne. Ovim mitskim utjelovljenjem podnevne žege seljaci su plašili djecu kako ne bi izlazila iz kuće u podne kada je sunce najjače zbog opasnost od sunčanice ili kako bi spriječili djecu da ulaze u tuđa polja i trgaju usjeve. Kod Ivane Brlić-Mažuranić Poludnica živi u zemlji, izlazi samo kada je sunce najjače jer bi se inače smrznula (Zalar, 2002). Osim što joj je dom u zemlji, autorica je ovom liku dodala još nešto – čupava starica Poludnica udara djecu koprivama:

„Sam Jagor ide stazom preko livada – nigdje ni truna hlada, a zrak igra pred očima kano zlatna vodica. Kad Jagor bješe izašao na ljesu, čučala onkraj puta baba Poludnica nas dvojom jazbinom. Ime joj je baba Poludnica jer samo u po dana izlazi iz jazbine, blaži se kano guja na ljetnoj pripreci i vreba na koga da ošine koprivom.“ (Maja, 1970; str.168)

Slika 7.1. Rad „Baba Poludnica nosi Jagora“ učenika Ivana Perkovića, glina³

³Izvor:https://m.sbplus.hr/slavonski_brod/kultura/likovnost/iako_slabovidan_njegov_je_rad_medu_najboljima.aspx#.YqZ6lnZBxPb (Preuzeto: 25.5.2022.)

Slika 7.2. Rad „Baba Poludnica nosi onesviještenog Jagora“ učenice Eme Baličević, akvarel i kemijska olovka⁴

Osim Poludnice, u Jagoru nalazimo još nekog posebnog. To je majušni kućni duh imenom Bagan koji živi u staji, hrani se kao i stoka te čuva blago i sve dobro u kolibi (Bošković-Stulli, 1970). Pojavljuje se samo pred onim ljudima koji nisu zatvorili svoje srce i potrebno ga je namamiti snopom upletene pšenice (Zalar, 2002).

Lutonjica Toporko i devet Župančića

Lik koji je iznimno zanimljiv djeci pojavljuje se u priči Lutonjica Toporko i devet Župančića. U Rusiji, još od pradavnina, postoje usmene predaje o njemu. Poznat je kao djed ili umirovljeni vojnik koji se obvezao vragu da se neće šišati ni brijati, mijenjati i prati odjeću, brisati nos čak petnaest godina. Postoji i drugačija, slavenska verzija starca, gdje je on prikazan kao bog neba, „prekrasan junak, koji se za sedam (ruskih) mjeseci ne češlja, ne šiša, ne umiva i ne briše nos“ (Zalar, 2002; str. 219).

Njegova karakterna dvojnost u priči Ivane Brlić-Mažuranić u uskoj je vezi s promjenama u prirodi. Tijekom zimskih mjeseci djed je čangrizav, ne brine o higijeni sedam zimskih mjeseci, dok je preko ljeta druželjubiv, obilazi zemlju i promatra ljude (Zalar, 2002). Autorica pridodaje

⁴Izvor:https://m.sbplus.hr/slavonski_brod/kultura/likovnost/iako_slabovidan_njegov_je_rad_medu_najboljima.aspx#.YqZ6lnZBxPb (Preuzeto 25.5.2022.)

još i „staračke osobine“: „naglašenu lakomost za stvarima koje su drugim ljudima uglavnom beznačajne (lješnjaci), sklonost przničenju, mrzovolju koju gaje u sebi duboko razočarani... Međutim, slab je pred nježnošću koju zna iskazati mali Toporko.“ (Zalar, 2002; str. 145. str). Tako ga je učinila još složenijim i kompleksnijim likom.

Regoč

Glavnu ulogu u ovoj priči imaju div Regoč i vila Kosjenka. Priča započinje tako što su se tijekom noći vile spustile s oblaka kako bi se malo poigrale s konjima.

O vilama se mnogo pričalo u narodu. Iako su činile dobre stvari za ljude npr. ljudima dobrog srca darovale stoku ili ružnim djevojkama poklanjale ljepotu, narod je više vjerovao da su vile predstavljale nevolje. Pričalo se da ukradu dijete koje se može iznenada vratiti nakon nekoliko godina u svoju obitelj – dijete ne smije reći gdje je bilo jer se inače može razboljeti i umrijeti. Usađuju ljubavnu čežnju, ali putem znaju posvaditi muža i ženu (Zalar, 2002).

Ime Kosjenka nije bilo poznato u narodnim umotvorinama. Mnoge Kosjenkine osobine sadržane su u vjerovanjima o vilama, ali je ipak Kosjenka po svojoj ćudi bila bliže ljudima nego vilama. Npr. kada je konj kojeg je jahala pojurio, omamila ju je brzina, uživala je, zaboravila na sve ostalo. Ona istovremeno osjeća ljepotu, ali i gorčinu ljudskog življenja (Marković, 1970).

Isto kao što se pričalo o vilama, pričalo se i o divovima. Marinko Marinović u svom djelu *Junaci starohrvatskih mitova* objašnjava da su u pričama živjeli šumski, brdski, vodeni i zimski divovi koji borave po pećinama i ledenjacima. Smatralo se da divovi borave na Divič planini, na vražjoj, proklesoj uzvisini. Jedni su dobri, drugi su zli (Marinović, 2014).

Dobrodušni div imenom Regoč već je dugo poznat u našem narodu. Prema vjerovanju puka, imao je nadnaravnu snagu:

„Pripovijest smišljena, nu vjerovana jest na Mljetu u staro doba Marko Regoč bjaše te visine i jakosti da bi ga korablju (lađu) četverovoznu u goru prinosio, da je s polugom gradove primjestivo, i vodu puštavo vahr zvonika u način krupostasnika.“ (Martecchini, 1839; prema Zalar 2002, str. 224)

Jedan mitološki prostor je isto vrijedan spomena: „stajahu porušene zidine strahovito velikog grada Legena, u kojem vladaše silna zima“ (Brlić-Mažuranić, 2002; str. 725), izmišljeno geografsko ime kojeg je sagradila narodna mašta. Ovdje je autorica također pametno upotrijebila motiv hladnog grada koji je dalje kreativno preoblikovala (Banov, 2018).

Bratec Jaglenac i sestrice Rutvica

Kao što je već spomenuto, vile su u predajama često polarizirane: na jednoj strani mogu biti dobre poput male vile Kosjenke iz Regoča, a s druge strane zle poput planinskih vila zatočenica u priči Bratec Jaglenac i sestrice Rutvica. Tako je na primjer jedna od planinskih vila pokušala Jaglencu na putu podmetnuti otrovne jagode (Bošković-Stulli, 1970). Osim toga, spomenute vile izazivaju oluju u strašnoj Kitež planini. Autorica je taj element vjerojatno preuzela od Nodila koji tvrdi da su vile u uskoj vezi s munjom, gromom, olujnim oblacima (Banov, 2018).

Kako se Ivana Brlić-Mažuranić stvaralački odnosila prema motivima dobro pokazuje prostor mitske Kitež planine. Ime Kitež poznato je od prije, ali kao grad koji je potonuo u jezero, a ne kao strašna planina. Jedino što je Ivana Brlić-Mažuranić ovdje preuzela je naziv grada, koji je pretvorila u nešto sasvim treće. Imenu je pridodala obilježja, koja su njoj bila potrebna (Zima, 2001)

Iz opisa planine saznajemo da je Kitež dom vilama i Zmaju Ognjenu, no na sami vrh te planine oni ne mogu, kazuje nam opis vrha: „Oko jezera bijaše livadica, a oko livadice brazda, davno izorana. Preko ove brazde nisu iz planine smjeli doći ni Zmaj ni vile ni nikakove strahote.” (Brlić-Mažuranić, 2002; str. 44).

Prema vjerovanju hrvatskog narodnog puka zmaj nastaje od posebne vrste zmije koja kada navrší devetu godinu dobije krila i noge. Zmaj je izgledom ambivalentno biće: i zmija, i ptica, i gušter, i riba posuđivali su mu dio svoga tijela. Ima divovski rast kakvim se može podičiti slon; sposobnost letenja ptice ili šišmiša; može rigati plamen. Poznato je da njegova krv vrijedi kao čudotvorni sok koji ima moć liječenja jednako kao i njegove kosti koje su se, skupo prodavale u ljekarnama. (Zalar, 2004).

Slika 8. Ilustracija zmaja Tomislava Tomića (Zalar,2004.)

Iako je Zmaj Ognjeni ogroman i opasan, u priči Bratec Jaglenac i sestrice Rutvica, lik junaka Relje uspijeva ga poraziti. Njegovo ime objasnila je Ivana Brlić-Mažuranić u *Tumaču imena* „Relja (Hrelja). Hrvatska narodna pjesma slavi gdjekad nekoga Hrelju kao boljega i jačeg junaka od samoga Kraljevića Marka” (Brlić-Mažuranić, 2011; prema Banov, 2018, str. 724).

2.2.3. Ostala djela Ivane Brlić-Mažuranić koja u sebi sadrže mitološke elemente

Kada se spominju mitološki elementi unutar priča Ivane Brlić-Mažuranić, često je sva pažnja usmjerena samo na priče iz zbirke *Priče iz davnine*. No, mitološkim temama autorica se bavila i izvan *Priča iz davnina*, samo što neke priče nisu dosegle taj nivo popularnosti da se o njima toliko često raspravlja. Tako na primjer, knjiga pod nazivom *Basne i bajke*, objavljena 1943. godine, „skriva“ djela inspirirana mitološkom građom.

Djevojčica i neman

Bajka *Djevojčica i neman* bliska je s bajkom *Ribar Palunko i njegova žena* prvenstveno po mediteranskom pejzažu. Ako u objema bajkama pomnije proučimo pejzaže otkrit ćemo podvelebitski krš i hrvatsko more (Težak, Težak, 1997). Osim toga, mitološki prezentirano more je u obje bajke skrovište čudnih, morskih bića, koja se suprotstavljaju na prvi pogled krhkim ljudima. Slabašna djevojčica je suočena sa strašnim čudovištem koje je iznenada izronilo iz mora:

„Hu! hu! hu! – isplivala gadna grdosija, je li golemi pas, ili je morsko tele – što je da je, ali je golemo, neviđeno, ružno – a djevojčica sama samcata. Nakaza isplivala, puhala, duvala, napela se, uspjela se na strmu stijenu i legla tamo pod maslinu...” (Brlić-Mažuranić, 2011; prema Bacalja, 2017, str. 53)

Djevojčici u pomoć priskače bezbroj malih čudnovatih bića imenom Kikimori:

„iz svake rupice viri glava, rutava i nasmijana te veselo kima djevojčici: – Tko ste vi? Što radite ovdje? – zadivi se ona. – Mi smo Kikimori, mala naša! Kikimori! Kikimori! Čekali smo tebe da nas otkopaš, da nas zovneš da ti pomognemo. – A koliko vas ima? – Ima nas, ima! I broja se ne zna.“ (Brlić-Mažuranić, 2011; str. 52)

Funkcijom pomoćnika, ali i izgledom, ovi neobični stvorovi podsjećaju na Domaće iz priče Šuma Striborova (Bacalja, 2017).

Priča o Zorku Bistozorkom i o Sreći

Zorko Bistozorko bio je jedan od tri diva koja su živjela u jednom klancu u priči Ivane Brlić-Mažuranić *Priča o Zorku Bistozorku i o Sreći*. Ovdje je radnja također inspirirana slavenskom mitologijom. Svaki div je za nečim čeznuo: prvi za pozlaćenim rukama, drugi za bijelim gorućim kamenom, a treći za Srećom.

Osim mitoloških likova divova, zanimljiv je prikaz Sreće koju Zorko lovi, jer tijekom radnje Sreća mijenja svoj oblik iz mušice u paunicu, iz paunice u orla. Na kraju poprima oblik žene: “Uz oganj sjela žena, kao da je i ona sva od svjetlosti satkana. Sva je divotna, a najljepše su joj ruke, bijele i prekrasne, kojima je primetnula svoj iver k njihovome ognju“ (Brlić-Mažuranić, 2011; str. 18). Tek kada se div odrekao svoje veličine i moći kako bi pomogao djevojčici, sreća mu je sama došla.

Najprisutniji broj u ovoj bajci je broj tri. Naime, spominju se tri diva, tri male godinice, trostruka snaga, tri jezera, tri gore...

Baba Jaga

Godine 2012. pronađene su rukopisne stranice nedovršene priče *Jaga-baba na Haliču*. Godina početka pisanja priče je 1917. Radnja priče smještena je na brdu u okolici Varaždina – Halič, zbog čega primjećujemo kako je podneblje Hrvatskog zagorja motivsko-tematsko uporište priče. Drugo za nas bitno uporište su naravno motivi slavenske mitologije. Kao jedan od glavnih likova u priči javlja se maćeha Mara koja ima fizičke i psihičke karakteristike „babajaginskog

principa“ – bezosjećajna je, hladna, velikog šiljastog nosa, - kroz tu zlu ženu je naša autorica predočila mitološki lik babe Jage (Kos-Lajtman, 2012).

Među slavenskim narodom pričalo se da „Baba Jaga živi u šumi, u kućici na kokošnjim nogama, čija je ograda od ljudskih kostiju, jede ljude, i najčešće je protivnik junaku, osobito time što nastoji „u peći ispeći uhvaćenu djecu ... Ima jednu koštanu nogu, slijepa je i s ogromnim grudima, dok njezina veza sa šumom i divljim životinjama „upućuje na to da bi se njen lik mogao izvesti iz drevnoga lika domačice zvijeri i svijeta mrtvih“ (Tolstoj, Ljubinko, 2001; prema Kos-Lajtman, 2012; str. 40).

Nerijetko pronalazimo kod Ivane Brlić-Mažuranić različite dimenzije Jagine ženske prirode koje su vidljive u realizacijama nekih ženskih likova poput Mokoši, babe Poludnice ili u ovom slučaju maćehe Mare. Sve te Jagine verzije su moćne, promjenjivog karaktera i opasne za one koji joj stanu na put (Kos-Lajtman, 2012).

3. LIKOVNOST MITOLOŠKE GRAĐE

Sve vrste umjetnosti nalazile su nadahnuće u mitologiji jer su mitološki sadržaji vrlo živopisan i figurativan materijal. Likovna umjetnost i mitologija oduvijek su međusobno isprepletene. Ljudi su oduvijek pokušavali u nekom materijalnom obliku sačuvati usmene priče koje su im bile važne i dirljive. U kamenom dobu izražavalo se slikama u pećinama i na stijenama. Srednjovjekovni umjetnici usmjerili su svoju pozornost kršćanskim temama, dok se s rađanjem renesanse umjetnost otrgnula od religijskih sadržaja. U renesansi umjetnici proučavaju ostatke antičkih rukopisa i često prikazuju mitološke likove na svojim djelima. Nastaju razni predmeti umjetničkog obrta poput mozaika, freske, skulptura, nakita, posuda, kovanica itd. na kojima su prikazani mitološki elementi. Zanimljivo je što unatoč tome koliko društvo bilo razvijeno ili primitivno, mitologija je kroz cijelu povijest bila izvorište ideja umjetnicima (Jung, 1987).

Za sve one koje zanima kultura ili povijest nekog naroda, književnost ili umjetnost, poznavanje mitologije je neophodno. Neiskusnom posjetitelju bi umjetnički radovi u bilo kojem umjetničkom muzeju mogli biti nerazumljivi, jer neće znati koja se priča skriva iza boja, oblika i poteza. U modernom društvu, interes za klasičnu mitologiju je „presušio“, ali je ponovno oživjelo

zanimanje za mitska čudovišta, koja su postala čestim motivom u suvremenoj umjetnosti (Jung, 1987).

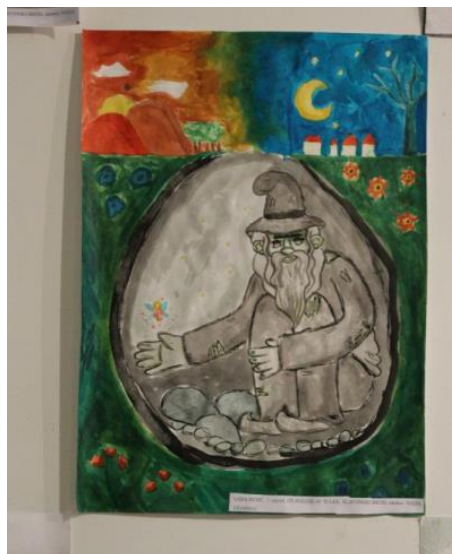
Osim što je mitologija vrlo zanimljiv i životopisan materijal, ističe se i slikovit način tumačenja kao značaj predaja i mitova (Bacalja, 2017). Upravo ta slikovitost privukla je mnoge umjetnike da prikažu heroje ili zbivanja kako su ih oni zamislili. Mnogi umjetnici zapazili su i kod Ivane Brlić-Mažuranić sklonost poetičnom vizualiziranju pojava iz prirode i života te su tako inspirirani tom njezinom vještinom ilustrirali Priče iz davnina. Robert Bacalja iznosi mišljenje da su to možda neuspješnije realizirali Tomislav Krizman i Vladimir Kirin ili djeca u svojim vizualizacijama u sklopu proslave „750. obljetnice prvog spomena imena Broda i 120. godišnjice rođenja Ivane Brlić-Mažuranić u izdanju Grada Slavenskog Broda, Matice hrvatske, Ogranka Slavonski Brod i temeljem akcije UNICEF-a u izdanju iz 1994“ (Bacalja, 2017; str. 50).

U Slavenskom Brodu redovito se jednom godišnje održava manifestacija *U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić* u trajanju od tjedan dana. U okviru te manifestacije organiziraju se razne radionice i likovni natječaji vezani za Ivanine priče te izložbe najboljih radova. Svake godine pomno se smišlja nova tema, a ovogodišnja tema bio je citat iz Ivanine bajke: „Hajdemo Regoču, da vidimo krasote po svijetu“.

Slika 9.1. Izložba likovnih radova s temom „Hajdemo Regoču, da vidimo krasote po svijetu.“ u Slavenskom Brodu, 2003.⁵

⁵ Izvor: <https://www.usvijetubajki.org/vijesti/894-otvorenje-izlozbe-likovnih-radova> (Preuzeto 26.5.2022.)

Slika 9.2. Prikaz Regoča s izložbe „Hajdemo Regoču da vidimo krasote po svijetu“, učenički rad ⁶

Spomenuti kulturni događaj održava od 1974. Taj podatak dokazuje koliko su Ivanine priče neiscrpan izvor inspiracije, jer iako se manifestacija održava već dugi niz godina, organizatorima nije teško smisliti nove teme likovnih natječaja i radionica. Razlozi tome su višestruki. Neke možemo pronaći u članku *Svijet Ivane Brlić-Mažuranić* Zvonimira Diklića (1995) koji tvrdi da Ivana Brlić-Mažuranić ima osobito naglašenu književnu sposobnost zamišljanja, doživljavanja i oblikovanja slika. U oblikovanju proznih pjesničkih slika, nastavlja spomenuti autor, iskazuje osjetljivost za vizualno predočavanje likova i predmeta, najsitnijih pojavnosti prirode i života. Iako poticaje za oblikovanje tih slika nalazi u prirodnoj i društvenoj stvarnosti, u „činjenicama“ iz slavenske mitologije i hrvatske usmene predaje, bitnu ulogu u ostvarenju tih slika odigrala je njezina bujna maštovitost, njezina osjetljivost za vizualne (posebno kolorističke) i zvučno-ritamske vrednote riječi (Diklić, 1995).

Govoreći o Ivani Brlić-Mažuranić, Miroslav Šicel tvrdi da se ona vrlo jasno opredjeljuje za vizualno kao ono bitno. Smatra da je „njen dodir sa svijetom, ništa drugo nego stvaranje jedne ogromne slikovnice, čiji bogat spektar slika stalno teče pred njenim očima...“ (Šicel, 2000; str. 10).

Tom osobinom bili su opsjednuti brojni proučavatelji njezina djela. Među njima i Dunja Detoni Dujmić koja je upozorila na sposobnost vizualnog predočavanja ovim riječima: „Ivana

⁶ Izvor: <https://www.usvijetubajki.org/vijesti/894-otvorenje-izlozbe-likovnih-radova> (Preuzeto 26.5.2022.)

Brlić-Mažuranić je umjetnik eidetskog prikazivanja slika toliko bliskog djeci, pri čemu se tehnikom filmske vrpce nižu dramatski impostirani vizualni dojmovi i kontrasti s mnoštvom akustičnih sugestija... Sve naliči fantazmagoričnoj igri slika koje imaju svoju boju, znak...“ (Detoni Dujmić, 1998; prema Zima, 2001, str. 201).

Dubravka Zima povezuje tu slikovitost s pravcem likovne umjetnosti – secesijom, koji se pojavio u književnosti na samom kraju 19. stoljeća. Osnovni pojmovi kojima se određuje secesijski stil su bizarni oblici iz prirode i dosljedna stilizacija u umjetničkoj autonomiji. Neke odrednice secesije su primjenjive i na Ivanu Brlić-Mažuranić i njeno bajkovito narativno tkivo:

„Kao osnovna, prva vidljiva veza u prvi se plan nameću njezini konstruirani, zatvoreni prostori u koje su smještene radnje bajki, zatim zlatna, srebrna i modra boja kao tri osnovne, ako ne i jedine boje u bajkama i naposljetku izrazita stilizacija njezina književnog svijeta.“ (Zima, 2001; str. 111).

Tako su mnogi hrvatski slikari interpretirali morski opus Ivane Brlić-Mažuranić koji obilježava fantastična „slikovitost u prikazivanju domaćeg morskog ambijenta, likova i postupaka.“ (Bacalja, 2017; str. 56). Osim slikara, učenice i učenici 5. i 6. razreda OŠ Antun Mihanović u Slavonskom Brodu su se 27. travnja 2022. također okušali u interpretiranju morskog ambijenta na održanim radionicama. Učenici su pomoću opisa likova iz ulomaka ilustrirali likove.

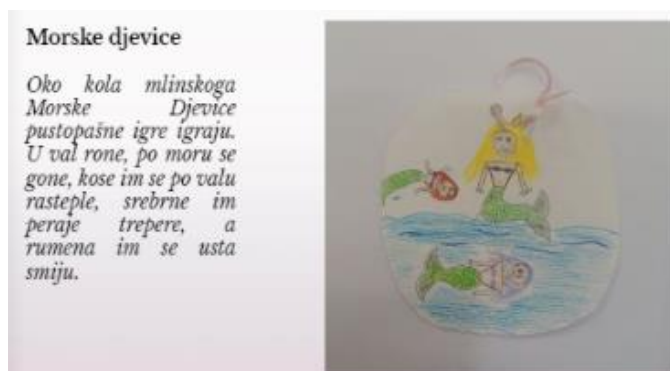
To je samo jedna od mnogih radionica, koje se održavaju na prostoru cijele Hrvatske, a inspirirane su temom mitoloških i fantastičnih bića. Sve radionice tog karaktera pokazale su se uspješnima.

Morski Kralj

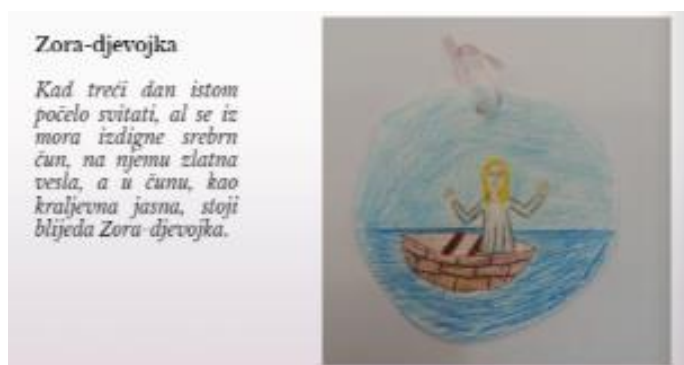
A na kraju, na drugom kraju, svirale gdje svire i sitni praporci gdje biju, onamo u zlatnome pijesku uživa i počiva Kralj Morski. Pružio se u zlačani pijesak, samo volujsku glavu podigao – ukraj njega ploča od koralja, iza njega živica od zlata.

Slika 10.1. Učenički rad - Morski kralj, Virtualna izložba/knjiga Čarolije mitološkog i fantastičnog u Pričama iz davnine, 2022.⁷

Slika 10.2. Učenički rad – Morske djevice, Virtualna izložba/knjiga Čarolije mitološkog i fantastičnog u Pričama iz davnine, 2022.

Slika 10.3. Učenički rad - Zora djevojka, Virtualna izložba/knjiga Čarolije mitološkog i fantastičnog u Pričama iz davnine, 2022.

Na nekim su se radionicama prije crtanja čitali ulomci iz priča Ivane Brlić-Mažuranić, nakon čega se doživljeni umjetnički tekst izražavao likovnim govorom – crtom, bojom itd. Nekada je učeniku doživljaj lakše izraziti slikom nego riječima. Nemoćan je pred govorom, jer možda nedostaje riječi u rječniku, sramežljiv je, nema samopouzdanja ili jednostavno ne želi govoriti. Što ne može riječ, može slika (Lučić, 2005). Ni ne moramo naglašavati koliko je likovno stvaralaštvo važno za dijete i koliko Likovna kultura pruža izvanrednih mogućnosti. Kako bi to ostvarili, kao

⁷ Izvor: <https://www.usvijetubajki.org/vijesti/930-virtualna-izlozba>, (Preuzeto: 26.5.2022.)

učitelji razredne nastave, moramo voditi računa o nekim stvarima. „Za razvijanje kreativnosti nije potrebno zasebno, dodatno vrijeme, niti poseban materijal, ali ipak postoje nekakvi uvjeti i postupci učitelja koji mogu jako pripomoći razvoju kreativnosti u razredu.“ (Grgurić, Jakubin, 1996; str. 99) Koji su to postupci i zašto je mitologija Ivane Brlić-Mažuranić dobar poticaj za dječji kreativni proces bit će predstavljeno u sljedećem ulomku rada.

3.1. MITOLOGIJA KAO POTICAJ ZA KREATIVNOST UČENIKA

Prema *Okviru nacionalnog kurikuluma* „učenje i poučavanje nastavnog predmeta Likovna kultura uključuje metode i tehnike kojima se razvija stvaralaštvo (kreativnost), uči produkcija, razvoj i ostvarenje ideja. Učenici razvijaju maštu, uvježbavaju donošenje višestrukih rješenja...“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO], 2017). Jedan od osnovnih ciljeva metodike vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja je usmjeriti učitelja i učenika prema kreativnijem i spontanijem razvijanju kognitivnih vrijednosti kroz likovno stvaralaštvo (Grgurić, Jakubin, 1996).

Sloboda je preduvjet stvaralaštvu. Sloboda pri stvaranju dječjih likovnih radova djeci je nerijetko uskraćena zbog šablona koje im se nameću od strane odraslih. Odrasli često pohvaljuju dječje radove koji su rezultat crtanja po šablone pa se oni ni ne usude nacrtati nešto novo zbog straha od kritike. Na taj se način djecu uči zadovoljavati ukuse drugih, a ne razvijati vlastite stavove. Osoba kojoj je cilj zadovoljiti okolinu, koja živi zbog i za uvažavanje drugih nema vlastitu slobodu (Huzjak, 2008). Stoga je važno kod djece poticati kreativnost koja označava suprotnost od konformizma, slaganja s većinom te ohrabrivati „originalnost, hrabrost za eksperimentom i pronalaženjem neuhodanih putova“ (Huzjak, 2008; str. 55). Još u predškolskoj dobi treba omogućiti djeci da izraze ideje na svoj način i poticati ih na udaljavanje od šabloniziranja.

Šablonizirani produkti su oni koji nemaju nikakve originalnosti niti individualnosti već su kopija onog što je već viđeno. Onaj koji izrađuje po šablone ne razmišlja, ne istražuje te je lišen kognitivne aktivnosti. Razdoblje u kojem šablone nastaju je u dobi već od 3 ili 4 godine i to uglavnom zbog povratnih informacija koje roditelji i odgojitelji šalju djeci: „*ovako se crta*“ . Najčešće šablone su: cvijet s pet latica, bor kojeg predstavljaju naslagani trokuti jedni na druge,

ptice koju predstavlja crta prelomljena u sredini i zaobljena na svakom kraju, sunce u kutu sa zrakama te još dodanim smiješkom i očima, srce te kućica s krovicom i prozorima (Huzjak, 2008).

Djeca znaju preuzimati likovne izraze jedni od drugih, međutim još češće preuzimaju vizualizacije iz različitih medija čijim smo podražajima neprestano okruženi. Dunja Pivac objašnjava zašto to nije dobro: „Ta pojava ima značajan utjecaj na zatiranje mašte i kreativnosti. Ono banalno, već viđeno, preuzeto od drugoga u smislu imitiranja postaje dominantan obrazac izražavanja i u likovnom izričaju djece i mladeži.“ (Pivac, 2016; str. 349).

Stereotipi ili šablone „(...) koče stvaralački čin djetetov dopuštajući ponavljanje oblika“ (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 54). Kada dijete nacrtá šablonizirani crtež odrasli ga pohvaljuju te ga uvjetuju da misli kako je baš to ispravno. Autoriteti bi trebali krenuti od sebe te zaviriti u vlastito ja, pokušati se osloboditi zarobljenosti društveno prihvatljivog stava te osvijestiti da „(...) treba krenuti od stvaralačke igre u ranom djetinjstvu, slobodnog izražavanja, te postupno voditi dijete stjecanju znanja (spoznaja u svijetu), pa preko stjecanja sposobnosti i upoznavanja stilova, do raznih oblika likovnog izražavanja“ (Grgurić, Jakubin, 1996; str. 30). Kada djetetu oduzemo priliku samostalno razmišljati i crtati na svoj način, ujedno mu oduzimamo i mogućnost vježbanja psihomotoričkih procesa te ograničavamo aktivnosti i razvoj. Dijete crtanjem vježba razmišljanje te mu je potrebno omogućiti razvijanje kritičkog, analitičkog, sintetičkog i estetskog mišljenja te poticati razvoj konvergentnog mišljenja i samouvjerenosti.

Još jedan od mogućih pogrešaka odgojitelja i učitelja, koju spominje Miroslav Huzjak (2008), je pokazivanje ilustracija profesionalaca kao motivacijskog modela po kojem bi učenik trebao raditi. Na primjer, upotreba ilustracija iz Disneyjevih filmova pri obradi literarnog djela, mogla bi potaknuti učenika na zaključak kako bi on trebao znati načiniti tako „uredan“ rad, a uskoro bi spoznao da on za takvo nešto nije sposoban (prvenstveno zbog psihofizičkih mogućnosti djeteta u toj dobi) što bi moglo biti vrlo demotivirajuće. Prema Huzjaku većina nastavnika smatra:

„kako znati crtati znači moći načiniti ilustraciju jednake kvalitete kao Disneyjev animator. To je posve pogrešno, jer to učenici ne mogu postići zbog svojih intelektualnih i psihomotoričkih mogućnosti koje su vezane uz njihovu dob. Uz to, likovne kvalitete koje čine kvalitetan likovni rad daleko su i od takvih ilustracija, i tzv. urednosti koje bi željeli neki nastavnici.“ (Huzjak, 2008; str. 38)

„Znati crtati” obuhvaća korištenje “većeg raspona izražajnih mogućnosti koje nudi pojedino likovnotehničko sredstvo (recimo debljina i tanjina crte, svjetlina i tamnoća te hrapavost i glatkost crte koju nudi olovka raznim nagibima i jačinom pritiska), kao i kompozicijske mogućnosti rasporeda, uravnoteženja i naglašavanja oblika.“ (Huzjak, 2008; str. 38). Huzjak tvrdi da sve ovo propada kada se učeniku daju gotove ilustracije koje su već same po sebi likovno rješenje čime se učeniku oduzima misaoni proces.

Osim toga, ako želimo izazvati stvaralačku maštu, potrebno je zadavati motive kojima je moguće tu maštu aktivirati. U motivima za likovno izražavanje na temelju mašte mora se naći „nešto neobično, čudno, nesvakidašnje, nešto što može pobuditi asocijacije i povezivanje više pojava, bića i stvari u čudna neobična jedinstva i vizije koje su plod svjesne slobodne kombinacije realnog.“ (Bodulić, 1982; str. 45). Dakle, ako želimo pokrenuti maštu ne zadajemo crtati cvijet, već neobičan cvijet, tvrdi Veljko Bodulić. Mitološki elementi iz Ivaninih priča nisu ništa drugo negoli neobični. Neobičan je djed Neumijka koji se ne umiva, ne briše nos, ne češlja osam mjeseci. Neobična je i baba Poludnica koja u podne na najvećem suncu hvata djecu i žari ih koprivama. Neobičan je i prostor Kitež planine, koja je istovremeno dom zmaja i zlih vila, ali je sam vrh planine zaštićen jarkom od tih zlih bića. Upravo takvi elementi lako okupiraju dječju pažnju i djeluju na njih motivirajuće.

Neki mitološki likovi i prostori Ivane Brlić-Mažuranić već imaju svoje reprezentativne vizualizacije, ali nisu dio popularne kulture masovnih medija. Osim možda miševa Hlapića i Gite koji se provlače kroz televizijske reklame, online igrice, velike Billboard reklamne panoje uz gradske prometnice... Oni svakako ne spadaju u mitološke likove koje mi proučavamo. Kao što je već rečeno, Ivanine priče su neiscrpan izvor mogućih motiva te mnogi čekaju da budu pretvoreni iz riječi u sliku. Dati učenicima takve motive značilo bi osigurati im slobodu. U tim situacijama učenici se ne bi mogli osloniti na već gotova rješenja nego bi bili primorani, ako žele dobar rezultat, biti kognitivno aktivni. Zadatak ovakvog tipa mogao bi nekim učenicima na prvu biti „pretežak“. Takav zadatak i je doista izazov, no ako učitelj na pravi način uvede likovni problem, objasni što se od učenika traži te ako uspije napraviti stvaralačku atmosferu u razredu lišenu straha od neuspjeha, rezultati bi gotovo sigurno bili originalni. Učenici bi eksperimentirali s mitološkim motivima te se tako suprotstavili šabloniziranom vizualnom komuniciranju. To je jedan od načina kako omogućiti djeci da:

„dožive iskustvo ugone i zanesenosti, tzv. „flow“ (Csikszentmihalyi, 1996 i 2006), kao imanentnih doživljaja unutar stvaralačkog procesa. Dosegnuti iskustvo ugone u nekoj kreativnoj aktivnosti osigura razvoj mašte i stvaralaštva koji se mogu potaknuti te potom ostvariti i u nekom drugom području učenja i djelovanja.“ (Pivac, 2013; str. 349)

Međutim, čak i kod biranja mitoloških motiva koji zasad nemaju nekakvu već gotovu likovnu realizaciju postoji opasnost od „preuzimanja“. Primjerice, u priči *Ribar Palunko i njegova žena* pojavljuju se likovi Morskog kralja i morskih djevice. Ako bi taj motiv zadali na satu likovne kulture učenici bi mogli nacrtati morske djevice prema primjeru Male sirene iz Disneyeva crtića. Isto tako, učenici bi crtajući vile iz Regoča mogli nacrtati vilu Zvončicu iz crtića Petar Pan. Na to hoće li predodžbe djece i koliko će puta biti pod utjecajima masovnih medija ne možemo utjecati. Ono na što možemo utjecati je stvaralačka klima u razredu koja nastaje nagrađivanjem kreativnog pristupa, ulijevanjem poštovanja za novo, izvornim mišljenjem te suzdržavanjem od prerane ocjene, kritike, odbacivanje ideje kao krive, neprikladne, lude. Možemo stvoriti intelektualnu klimu u kojoj će se cijeliti igranje s idejama i produktivno mišljenje. Isto tako, možemo izbjegavati sve ono čime pobuđujemo strah od neuspjeha kod učenika. Tijekom analize i ispitivanja provjeriti ispravnost ideje, misli i rezultata te pitati učenike „što bi bilo da je bilo drugačije“, poticati učenike u postavljanju pitanja, pronalasku problema i što više raznovrsnih rješenja (Grgurić, Jakubin, 1996).

Osim prave stvaralačke klime i ostalih navedenih mogućih utjecaja na stvaralaštvo, motivacija ima isto tako ključnu ulogu. O tome koliko veliko značenje ima motivacija za kvalitetan i uspješan likovno-pedagoški proces objašnjava Pečjak (1975) koji tvrdi da mnogo nastavnika zna kako pola uspjeha postižu već time što kod djece pobuđuju zanimanje za svoj predmet. Za uspjeh u likovnom izražavanju nije značajno samo da učenici znaju pravilno i stvaralački upotrebljavati likovna pomagala i materijale već i da znaju i budu u stanju svoju energiju usmjeriti ka postizanju zadanih likovnih ciljeva, pa i zahtjevnijih, te pri tome ustrajati (Prevodnik, 2009). Kako bi to ostvarili, od učitelja se očekuje stvaranje stvaralačkog ozračja i stvaranje afektivnih doživljaja u nastavnom procesu (Lučić, 2005).

Kada djetetu kažemo da nacrtalo što postoji velika vjerojatnost da će nacrtati svog heroja s kojim je na neki način afektivno povezan – bio to lik iz filma Spiderman ili Winxica iz istoimene animirane serije. Zašto je to tako objašnjava Zlatko Perović:

„Fascinacija herojima i njihovom pravednom borbom nije samo blijedi pokušaj kratkotrajnog bijega od sterilne svakodnevice. Ona u sebi krije nešto puno dublje i važnije – podsvjesnu potrebu za inicijatskim iskustvom, potrebu da život dobije smjer i smisao. Osvrnemo li se na ulogu mita u današnjem vremenu, opazit ćemo da mitovi ipak nisu samo stvar prošlosti. Planetarni -uspjesi knjiga i filmova s mitološkom tematikom poput Excalibura, Gospodara prstenova, Kralja lavova, Ratova zvije-zda, Matrixa i sl pokazuju, uvijek iznova, koliko je ljudskoj prirodi svojstvena potreba da transcendiraju svakodne-vno, često banalno, preživljavanje, i da se, makar posredno, kroz lite-rarne i filmske junake, proživi sudbina drevnih heroja.“ (Perović, n.d.)

Kroz korelaciju predmeta Likovne kulture i Hrvatskog jezika, gdje bi tema bila mitologija iz priča Ivane Brlić-Mažuranić, ostvarili bi susret s književnoumjetničkim tekstom i njegovom obradom, gdje bi se djeca emotivno povezala s likovima iz priče. Te emocije iskoristili bi kao motivaciju učenika za likovno stvaralačko izražavanje. Bitno je za naglasiti da tijekom tog procesa ne shvatimo korelaciju unutar likovnog odgoja usko te ju tražimo samo u srodnom motivu odgojnih područja i obrazovanja. Treba ju shvatiti integralno tj. komponente svih odgojnih područja i obrazovanja se međusobno prožimaju (Bodulić, 1972).

Osobito je važno da korelacija ne ide na štetu likovno – estetskih sadržaja, jer oni su, uz doživljaj djece, glavni i neodvojivi sadržaji u ovom odgojnom području. Dakle, u motivima koji pokazuju mogućnost povezivanja s drugim odgojno-obrazovnim sadržajima treba najprije potražiti likovne karakteristike i ljepotu, kao i svrsishodnost da se likovno oblikuje u nekoj odgovarajućoj likovnoj tehnici. Ako to nije ostvareno, svaka korelacija je ovdje promašaj. Dakle, ne korelacija zbog korelacije, već traženje likovnog problema u drugim sadržajima odgoja i obrazovanja, ako se oni žele likovno oblikovati (Bodulić, 1972).

Priče Ivane Brlić-Mažuranić prikladne su za proces likovnog izražavanja jer vrlo slikovito opisuju pojave, predmete i likove. Upravo taj postupak pisanja u slikama jedan je od najvažnijih umjetničkih sastavnica kojima se odlikuje narativno tkivo Ivane Brlić-Mažuranić. Osim toga, u pričama ima dijelova koji ne obiluju monologom ili dijalogom te su podijeljeni na kraće ulomke, što dodatno olakšava korelaciju.

Postoji još jedna prednost mitologije u nastavi, vrlo važna s etičkog, didaktičko-pedagoškog i idejnog stajališta, a to je ostvarivanje odgojnih ciljeva. Jedno je istraživanje

pedagoga u svojem cilju podvuklo sljedeća polazišta s obzirom na korisnost predaja i mitova u djece: :

„Nadanja i strahovi, običaji i vjerovanja glavnih junaka imaju snažne mitološke vidove koji nose duboke i zapletene humane poruke i vrijednosti.“ (...) Zato što u mitovima i legendama skupljene i bogato izražene gotovo sve vrste i mogućnosti motiva ponašanja ljudi i njihove značajke sposobnosti“ (Mlinarević, Buljubašić-Kuzmova, Sablić 2011; prema Bacalja, 2017, str. 9).

Ivana Brlić-Mažuranić je podlogu priča – borbu između dobra i zla preuzela iz mitologije, međutim, to je prikazano na sasvim nov način. Novost kod autorice je u tome što ne pobjeđuju jaki, ni lukavi, ni miljenici sudbine, kako to često biva u predajama, nego pobjeđuje dobrota i nevinost. Svaka njena priča nosi neku značajnu općeljudsku istinu (Crnković, 1982). Primjerice, u priči o Potjehu je naglašena vrijednost vjernosti, u Šumi Striborovoj bezgranična i nesebična majčinska ljubav, u Jaglencu i Rutvici glorifikaciju nevinosti koja ima snagu svladavanja svih prepreka u životu itd. Ovi svi elementi pouke čvrsto su ukomponirani u kontekst ovih pripovijedaka, a ne tendenciozno, namjerno istaknuti. Za umjetničko vrednovanje nemaju gotovo nikakvo značenje (Šicel, 2000).

3.2. PRILAGOĐAVANJE MITOLOŠKIH ELEMENATA OKVIRIMA NASTAVNOG PREDMETA LIKOVNE KULTURE U OSNOVNOJ ŠKOLI (METODIČKE OSOBITOSTI)

Predmet Likovna kultura nudi mnoštvo mogućnosti, ali ipak, učitelji su ograničeni vremenom te formalnom strukturom kurikuluma. Ograničenja ne moraju nužno značiti nešto loše. Zapravo, mogu biti od velike pomoći učitelju u organizaciji i osmišljavanju nastave.

Kurikulum propisuje jasne strukture tzv. domene koje predstavljaju ključne koncepte unutar poučavanja likovne kulture. Otkad je kurikulum zamijenio nacionalni plan i program, težište nije više na sadržaju koji se poučava, nego na ciljevima odnosno ishodima. Pomoću njih odgovaramo na pitanje: *„što će učenik moći učiniti poslije završetka učenja, odnosno: koja nova znanja, vještine i stavove je stekao učenjem, a prije toga ih nije imao?“*.

Kako bi sat Likovne kulture bio što uspješniji, učitelj treba imati spremnu pripremu koja sadrži odgojno-obrazovne ishode, odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema, odgojnoobrazovne ishode drugih nastavnih predmeta te unutar nastavne jedinice odabrani motiv, likovno područje, likovno-tehnička sredstva i likovne tehnike, likovne probleme.

Prilikom prilagođavanja mitoloških elemenata metodičkim okvirima, učitelj mora paziti da motiv proizlazi iz zadatka tj. likovnog problema, a ne obrnuto. Osim toga, učitelj treba odabrati motiv koji svojim karakteristikama odgovara materijalu, a i načinu izvedbe – tehnici (Bodulic, 1982). Motivi trebaju biti primjereni dobi i spolu. Više o odabiru pravog motiva slijedi u nastavku rada.

3.2.1. Izbor prikladnih motiva

Prvo što određujemo prilikom pripremanja za nastavni sat je što tim satom želimo postići, pri tome se misli na likovni problem. Kada se odlučimo za likovni problem te likovnu tehniku, donosi se odluka o motivu. Prema priručniku likovne kulture prof. Huzjaka (2008), pri određivanju motiva se pitamo: „*Hoće li gotovi radovi biti figurativni ili apstraktni?*“ tj. određujemo je li motiv:

a) vizualan (gledamo u nešto i slikamo, npr. mrtvu prirodu ili portret)

b) nevizualan (različiti osjetilni podražaji ali bez vida: zvukovi, okusi, mirisi, dodiri, te osjećaji, i sl. Ako se slika glazba treba naglasiti: slika li se ritam u glazbi, tempo u glazbi, dinamika u glazbi, visina tonova u glazbi, glazbeni kontrasti ili glazbeni oblik.)

c) likovni i kompozicijski elementi motiv i poticaj (likovni elementi: točke, crte, boje...; kompozicijska načela: koja stavljaju počela u neki odnos i stvaraju problemsku situaciju: kontrast crta po toku i karakteru, ritam boja, ravnoteža tijela u prostoru i sl.); često se koristi likovnom pričom (primjerice o igri osnovnih boja, o boji koja je od ljubomore posivjela, o crtama koje su se preskakale i sudarale pretvarajući se u točke i sl.).

Moglo bi se zaključiti kako su likovi Domaćih iz Šume Striborove nevizualni motivi jer oni ne postoje u stvarnosti i nije ih moguće vidjeti. No, svaka figurativna slika ujedno ima i vizualni motiv. Tako je površina Marsa vizualni motiv, iako je mi osobno nismo vidjeli, ali može biti viđena „*na ovaj ili onaj način*“ (Huzjak, 2008). S druge strane, nevizualni su motivi, kako im ime kaže,

nevidljivi, ne mogu se vidjeti. Da se radi o slobodnom dječjem likovnom izražavanju glazbe, primjerice zvukovi koji proizvode Domaći u priči ili emocije koje su nastale u djeci slušajući o Domaćima, radilo bi se o nevizualnom motivu.

Huzjak (2008) upućuje na još jedan „nesporazum“ tijekom određivanja motiva. San ne može biti motiv, kao ni čestitka. Motiv može biti nešto na čestitki ili u snu (a to nešto može biti figurativno ili apstraktno). Također, autor dalje objašnjava zašto učitelji moraju paziti da zadaju djeci vrlo precizne motive: „Ne postoje tzv. božićni ili uskrсни motivi. Pitajmo se: ako je učenik za Božić dobio igru za kompjutor, je li onda kompjutorska igra božićni motiv? Zašto purica s mlincima nije božićni motiv?“ (Huzjak, 2008; str. 45). Svima nam je onda jasno zbog čega ne možemo nakon čitanje bajke Šuma Striborova reći djeci „naslikajte bilo što iz priče“, jer bi se to lako moglo pretvoriti u šablonu drveća koja predstavljaju šumu ili sl.

Bitno za naglasiti je i to da motivi nisu cilj predmeta Likovne kulture. Oni su samo sadržaj kojim se ostvaruje likovni problem. Isto tako, pri odabiranju poticaja treba voditi brigu o psihofizičkom razvoju djeteta, o likovnim tehnikama i likovno-tehničkim sredstvima koja odgovaraju pojedinoj razvojnoj fazi likovnog izraza i zadacima pojedinog likovnog područja (Grgurić i Jakubin, 1996).

3.2.1. Ostali metodički savjeti

Tijekom pripreme za sat, vrlo je važno demonstrirati učenicima rad s likovnom tehnikom koju planiramo koristiti, posebice ako se djeca prvi put susreću s određenom tehnikom. Naravno, ako smatramo da djeca već dobro vladaju likovnom tehnikom, možemo samo verbalno ponoviti najbitnije upute za rad. Bitno je učenicima naglasiti radimo li na hrapavom, glatkom, tanjem ili debljem papiru.

Kako bi učenici uspješno ispunili likovni zadatak, motivacija mora biti pravilno izvedena. Metodički pristup određujemo ovisno o izvoru motiva. U slučaju likova iz mitologije, izvor motiva je vizualan te zahtijeva analitičko promatranje i razgovor o motivu koji proučavamo. Postavljaju se pitanja „Što vidiš?“ i „Što još vidiš?“ kako bi učenici osvijestili što više detalja i njihovih odnosa te likovni problem koji će biti predstavljen učenicima (Huzjak, 2008).

U slučaju čitanja literarnog teksta u svrhu motivacije, na kraju svakog čitanja potrebno je napraviti kratku intelektualno-emocionalnu stanku, kako bi učenici obradili dojmove. Pomoću stanke ublažava se prijelaz iz svijeta mašte natrag u stvarnost: „...u trenucima tišine odmah po čitanju slike iz mašte se utiskuju u svijest i pamćenje za mogućnost kasnijeg procesiranja. Nagli prelaz među strukturama proizvodi perceptivni šok koji bitno utječe na kasniju dostupnost dojma o pročitanom.“ (Huzjak, n.d.)

Što se tiče likovnih problema, važno za napomenuti je da se oni ne uče; njih dajemo samo kao smjernicu načina izvođenja zadatka, a učenici ih radom osvješčuju (Huzjak, 2008). Likovne probleme treba pred učenike postavljati problemski, a ne kao gotova likovna rješenja. Samo tako ćemo pravilno utjecati na kreativnu aktivnost učenika. (Grgurić, Jakubin, 1996)

Iako je najava zadatka vremenski najkraći dio sata, izrazito je važna. Sažeto, u jednoj rečenici objašnjavamo što tražimo od učenika da rade tj. izgovaramo motiv, likovnu tehniku, likovni problem te likovno područje npr. današnji zadatak je nacrtati crnim flomasterom morsko čudovište iz priče koristeći strukturne linije. Vrlo je bitno da tražimo od jednog učenika da ponovi najavu zadatka kako bi dobili povratne informacije o našoj jasnoći. Ako se pri tome pojavi problem, to je signal da vjerojatno nismo bili jasni i da valja ponoviti najvažnije dijelove motivacije dok djeca ne shvate što se od njih traži (Huzjak, 2008).

Prilikom realizacije zadatka, učitelj pitanjima potiče učenike da pronađu svoje rješenje, pomaže oko tehnike rada, podsjeća na likovne probleme. Ako postoji mogućnost od međusobnog prečrtavanja, sprječavamo to podsjećajući na potrebu za samostalnim izrazom. Sve upute daju se usmeno, bez konkretnog interveniranja u dječji rad (Huzjak, 2008).

U analizi na kraju sata, razgovara se o ispunjenosti zadatka, načinu korištenja materijalom, kreativnosti („*Koji je rad danas najneobičniji? Zašto? Što bi se još moglo drugačije od drugih? Ima li prepisivanja?*“). Pitanja trebaju biti objektivna, kako bi izbjegli subjektivna mišljenja utemeljena na ukusu. U slučaju pojave šablona, potrebno ih je negativno vrednovati (Huzjak, 2008).

Na svakome satu likovne kulture treba biti predloženo likovnoumjetničko djelo jer kroz razgovor o djelu djeca usvajaju likovne vrednote. Razvijaju sposobnost percipiranja i

prepoznavanja osnovnih likovnih pojmova i postaju svjesni doživljaja koje pobuđuje umjetničko djelo (Petrač, 2015).

Tijekom smišljanja nastavne jedinice moramo se pitati je li nastavna jedinica koju smo zamislili primjerena razvojnoj dobi djeteta. U razrednoj nastavi orijentiramo se prema fazi intelektualnog realizma. Međutim, utvrđivanje značajki likovnog rada pojedinog djeteta i uspoređivanje sa značajkama dječjeg likovnog izražavanja u fazi intelektualnog realizma treba biti samo pokazatelj učiteljima – kako bismo prepoznali gdje se pojedino dijete nalazi na svom razvojnom putu, a ne kriterij za naše ocjenjivanje (Jakovljević, 2003).

Osim toga, bitno je učenike pohvaliti, uvijek treba pronaći i istaknuti ono što je dobro, ne treba inzistirati na urednosti rada (jer dijete od straha da ne bude neuredno na kraju stvarno i bude neuredno, što može dovesti i do stvaralačke blokade koju izaziva strah u djetetu). No, i u pohvalama moramo biti oprezni, jer pretjerane pohvale mogu proizvesti potpuno suprotni efekt od onoga kojega smo očekivali: „*Prenaglašavanje vrijednosti, odnosno pretjerana pohvala djece ubrzo dovodi do zamjene ciljeva. Umjesto likovnog jezika i onoga što on znači za razvoj različitih sposobnosti u djeteta, odnosno umjesto uživanja u njemu samom, cilj djeteta postaje pohvala...*“ (Jakovljević, 2003; prema Belamarić, 1986, str. 46)

4. RADIONICE NADAHNUTE ODABRANIM MITOLOŠKIM MOTIVIMA IZ DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

U svibnju 2022. godine održane su tri radionice unutar produženog boravka Osnovne škole Ljubljana u Zagrebu. Radionice su provedene u 1., 2. i 3. razredu. Svaka radionica trajala je 60 minuta. Koristile su se različite likovne tehnike: kolaž – kombinacija novinskog papira i papira iz starih knjiga, crni flomaster te tehnika grataž koja se učenicima posebno svidjela zbog efekta iznenađenja: „*Koje se boje skrivaju ispod crnog premaza?*“. Provedbom ovih radionica htjelo se otkriti koliko će učenički radovi zaista biti uspješni i hoće li radovi biti rezultat slobodne stvaralačke kreacije ako im poticaj za rad bude mitologija iz djela Ivane Brlić-Mažuranić. Cilj radionica je bio pobuditi dječju kreativnost i razvijati likovne vještine te razviti pozitivan stav prema radu.

Slika 11.1. Priprema za analizu radova – radionica djed Neumijka

Slika 11.2. Analiza radova- radionica vile

Slika 11.3. Realizacija zadatka – radionica vile

Slika 11.4. Realizacija zadatka – radionica djed Neumijka

4.1. RADIONICA DJED NEUMIJKA

4.1.1. Priprema nastavne jedinice

Niže je navedena priprema za nastavni sat Likovne kulture gdje je likovni poticaj mitološki lik djed Neumijka. Likovna tehnika je kolaž, učenici su kombinacijom novina i stranica iz starih knjiga naslikali djeda u kontrastu svjetlo – tamno.

STUDENTICA: Matea Katavić	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE	3.	24.5.
<p>Tema: Slika, igra, priča: učenik istražuje različite odnose između slike i priče proizašle iz osobnih doživljaja. Kao poticaj koristi igru, umjetnička djela, literarne i glazbene predloške (ispričati priču kombinacijama boja, kontrasta, ritma itd.).</p> <p>Vrijeme trajanja: 60 minuta</p> <p>Odgojno – obrazovni ishodi:</p> <p>LK A.3.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.</p> <p>LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.</p> <p>LK B.3.1. Učenik povezuje likovno i vizualno umjetničko djelo s osobnim doživljajem, likovnim jezikom i tematskim sadržajem djela.</p> <p>LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje svoj rad i vlastiti doživljaj stvaranja.</p> <p>Ciljevi sata (podishodi):</p> <p>Kognitivni: razumjeti i usvajati pojmove boja, slika i slikati, razumjeti da kolažom slikamo slike, imenovati tehnička sredstva</p>	<p>NAČINI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none">1. prema promatranju2. nakon promatranja3. prema sjećanju4. prema zamišljanju5. prema izmišljanju <p>OBLICI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Frontalni2. Individualni3. Rad u parovima4. Grupni	

<p>Psihomotorni: usvajati postupak rada u likovnoj tehnici kolaž, poticanje kreativnosti i razvijanje divergentnog mišljenja</p> <p>Afektivni: formiranje pozitivnog stava prema knjizi i čitanju, poticati pozitivan odnos prema radu, upornosti i pažljivosti</p> <p>Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:</p> <p>osr A.2.4. Razvija radne navike.</p> <p>uku A.2.3. Razvija osobne potencijale.</p> <p>uku B.2.4. Na poticaj učitelja, ali i samostalno, učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak.</p> <p>uku C.1.1. Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život.</p> <p>uku D.12.1. Učenik stvara prikladno fizičko okružje za učenje s ciljem poboljšanja koncentracije i motivacije.</p> <p>Povezanost s ishodima drugih predmeta:</p> <p>OŠ HJ A.3.1. Učenik razgovara i govori tekstove jednostavne strukture.</p> <p>OŠ HJ A.3.2. Učenik sluša tekst i prepričava sadržaj poslušanoga teksta.</p> <p>OŠ HJ B.3.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.</p>	<p>NASTAVNE</p> <p>METODE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor 4. Usmeno izlaganje 5. Metoda scenarija 6. Rad s tekstom 7. Kombiniranje 8. Variranje 9. Građenje 10. Razlaganje <p>NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:</p>
<p style="text-align: center;">NASTAVNA JEDINICA</p> <p>Likovno područje: oblikovanje na plohi – slikanje</p> <p>Likovni pojmovi: kontrast, suprotnost: svijetlo – tamno</p> <p>Motiv: vizualni: starac Neumijka</p> <p>Likovni materijali i likovne tehnike: KOLAŽ</p> <p>Digitalni alati: Power Point</p> <p>Nastavno sredstvo – reprodukcija: Rembrandt van Rijn, Autoportret, 1659 , ulje na platnu</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reprodukcija 2. Izravno umjetničko djelo 3. Prirodni oblici 4. Načinjeni oblici 5. Power Point 6. Tablet, PC 7. Fotoaparati 8. Fotografije 9. Grafoskop

	10. Televizor 11. Video 12. Ploča, kreda 13. Ostalo:
Artikulacija nastavnog sata	
Aktivnosti učitelja i učenika	Praćenje, vrednovanje, prezentacija
<p>1. Uvodni dio:</p> <p><i>Priprema</i></p> <p>Pripremamo potrebni radni materijal i pribor: zaštitu za klupe, novine, stranice iz starih knjiga, škare i ljepilo, crni papir iz mape.</p> <p>Demonstriramo kako se slika kolažem. Kolaž je slikarska tehnika u kojoj rabimo različite materijale koje rezanjem, trganjem i lijepljenjem nanosimo na plohu.</p> <p>Danas ćemo upotrebljavati stranice iz starih knjiga i izrescima iz novina. Kolažni papir možemo rezati ili trgati. Želimo li dobiti glatke rubove, rezat ćemo ga. Želimo li dobiti istrpane rubove, trgat ćemo ga.</p> <p>Danas ćemo papir trgati. Najprije ćemo sve oblike istrpati, zatim ih poslagati po papiru. Tek kad smo zadovoljni složenim, zalijepit ćemo oblike na podlogu.</p>	<p>Vrednovanje kao učenje i vrednovanje za učenje:</p> <p>Učenici izražavaju svoja prethodna znanja i iskustva što nam daje uvid u eventualna pogrešna tumačenja i njihovu razinu predznanja. Učeničke ideje, analize, kritike i samokritike razvijaju komunikaciju među učenicima što utječe na njihovu motiviranost i samostalnost.</p>
<p>2. Srednji dio:</p> <p><i>Motivacija</i></p> <p>Na PPT prezentaciji pokazujem nekoliko pojmova te pitam učenike da povežu pojmove (dosadno – zabavno, vatra – voda, pravda – nepravda, šareno – nešareno). Pitam učenike u kakvom su odnosu ti pojmovi. Oni su suprotni. Objašnjavam da je</p>	<p>Praćenje:</p> <p>Učenici samostalno prepoznaju obrađene likovne pojmove i nabrajaju crte koje poznaju. Učenici daju svoje mišljenje i ideje,</p>

<p>druga riječ za suprotnost kontrast. Pitam učenike da navedu primjere suprotnosti (kontrasta) koje mogu primijetiti u prirodi ili učionici.</p> <p>Stavljam fotografiju Mjeseca na ploču. Kakav bi to bio kontrast?</p> <p>To je kontrast svijetlo – tamno. Što je svjetlije na fotografiji, a što tamnije?</p> <p>Kontrast svijetlo – tamno ovisi o svjetlosti. Ako je nešto na svijetlu bit će svjetlije, a ako je u mraku pojavit će se sjena i postat će tamnije. Učenici stvaraju sjenu pomoću udžbenika. Zaključujemo da je sjena tamnija za razliku od okolnog prostora koji je pod svjetlom.</p> <p>Na ploču stavljam reprodukciju. Pitam učenike što vide na fotografiji. Pitam ih što još vide. Primjećuju li nekakav kontrast. Sjene na slici su vrlo tamne. One su u suprotnosti su sa svijetlim tonovima lica. U tamnim je tonovima puno crne boje, a u svijetlim puno bijele boje.</p> <p>Sada ćemo poslušati opis jednog starca imena Neumijka. Što mislite zašto se tako zove? Idemo vidjeti jesu li vaše pretpostavke o starcu točne. Interpretativno čitam opis djeda Neumijke, tekst se nalazi u Prilozima.</p> <p>Nakon emocionalno-intelektualne stanke potičem učenike pitanjima da mi opišu starca Neumijku. Upućujemo da ćemo ga danas slikati, svijetlim tonovima na tamnoj pozadini kako bi postigli kontrast. Pitam učenika koje ćemo sve dijelove starca morati iskidati? Kosu, oči, kapu, nos...</p>	<p>a mi obraćamo pažnju na njihovu originalnost u razmišljanju. Pratimo njihovu motivaciju za rad, sudjelovanje na satu te potpitanjima provjeravamo razumijevanje sadržaja.</p>
<p>Najava zadatka:</p> <p>Zadatak je u tehnici kolaž naslikati djeda Neumijka svijetlim tonovima, a pozadina će biti naslikana tamnim tonovima. Tko će ponoviti zadatak?</p>	

3. Završni dio:

Analiza i vrednovanje

Učiteljica/učitelj stavlja na ploču reprodukciju i ueničke radove.

Što je to kontrast?

Što je bio zadatak ? Jesu li ga svi ostvarili?

Izaberite rad koji vam se čini najneobičniji. Zašto je neobičan? Po čemu se razlikuje od ostalih? Pronađite još jedan neobičan rad...

Usporedimo dva rada i opišimo po čemu se sve razlikuju.

Samovrednovanje

Usmeno vrednovanje uspešnosti rada s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva nakon usporedbe s drugim radovima.

Vršnjačko

vrednovanje

Usmeno vrednovanje uspešnosti drugih radova s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva.

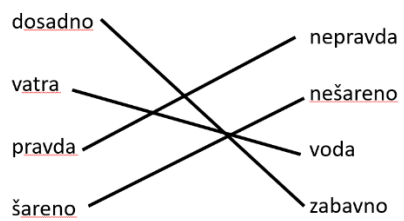
Refleksija

Procjenjuje se stupanj zadovoljstva u provedenim aktivnostima te se potiče samokritičnost u svrhu procjene što se moglo bolje učiniti.

Prezentacija

Uenički radovi se mogu izložiti u učionici ili u zajedničkim prostorijama škole.

Plan ploče

UČENIČKI RADOVI

	A	B	C
1	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

4.1.2. Učenički radovi

Slika 12.1. Učenički rad, djed Neumijka

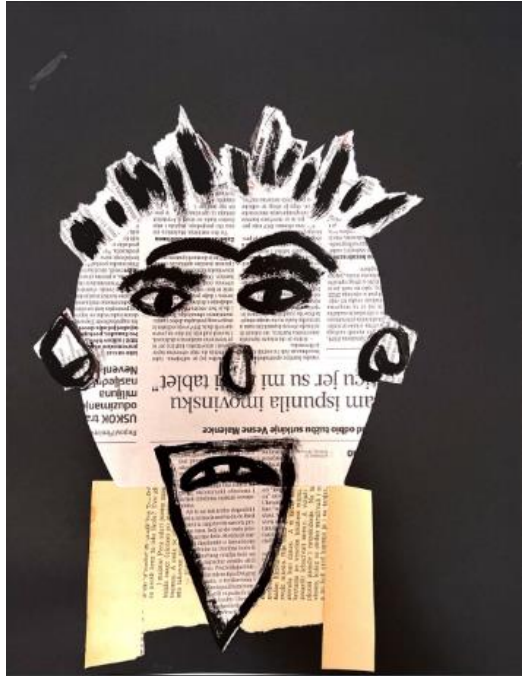
Slika 12.2. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.3. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.4. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.5. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.6. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.7. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.8. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.9. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.10. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.11. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.12. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.13. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.14. Učenički rad, djed Neumijka

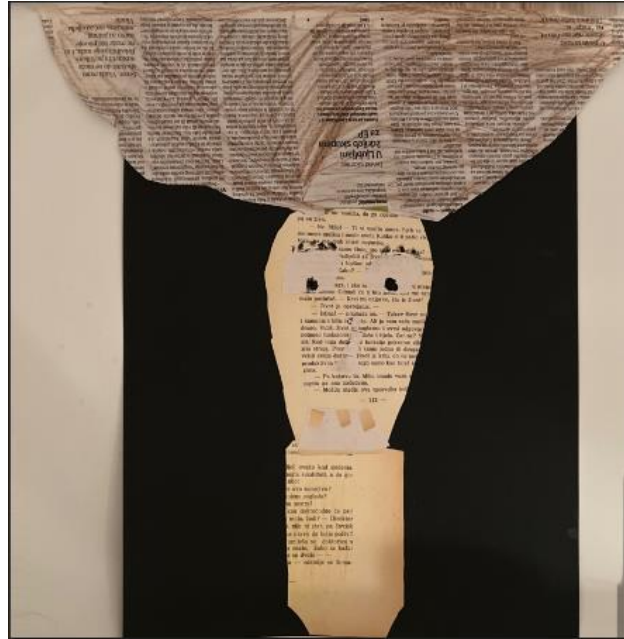
Slika 12.15. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.16. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.17. Učenički rad, djed Neumijka

Slika 12.18. Učenički rad, djed Neumijka

4.1.3. Analiza radova

U radionici s motivom djeda Neumijke sudjelovalo je 18 učenika trećeg razreda. Svih 18 učenika uspješno je realiziralo likovni problem (kontrast svjetlo – tamno). Prilikom realizacije zadatka učenici su na različite načine upotrebljavali novinski papir te papir iz starih knjiga. Neki su učenici sve komade papira trgali rukama, a neki su kombinirali trganje papira s rezanjem oblika škarama. Novinski papir je uglavnom bijele boje, a papir iz knjiga žute, što su učenici iskoristili i za „igru“ tonovima. Primjerice, mnogi su koristili jednu boju za djedovo lice, a drugu za prikazivanje odjeće (crteži 12.1., 12.5., 12.7., 12.12., 12.16.).

Crna tempera poslužila je za slikanje detalja. Njome su učenici dodatno naglasili ono što su smatrali bitnim. Nekima je to kosa, brada ili brkovi, a nekima oči ili obrve. Na likovnom radu učenika br. 12. 6. uočavamo da je crna tempera poslužila kako bi naglasio obrisne linije dijelova tijela starca Neumijke.

Na dječjim radovima možemo prepoznati sljedeće izražajne različitosti: pojedini učenici koristili su cijele komade papira kao glavu ili tijelo starca, dok su drugi trgali manje komade i slagali ih jedno kraj drugog i tako izgradili dijelove tijela. To su primjerice radovi broj 12.4. i 12.8. Kod takvog načina „izgradnje“ tijela (trganjem manjih komada) na radovima 13 i 14 primjećujemo da su učenici ostavljali prostor između otrgnutih papira.

Ako se osvrnemo na pitanje različitosti, na radu broj 12. 17 možemo primijetiti nešto što nema ni jedan drugi rad, a to je taktilni element. Brada djeda Neumijke može se doživjeti prstima, pri čemu je nastala treća dimenzija slike. Osim toga, učenica je taktilni element naglasila i crnom temperom. Na radu 18 učenik je otišao „izvan okvira“ i djedovu kosu zalijepio izvan granica papira, što je originalno u odnosu na druge radove.

Promatrajući radove možemo primijetiti da su svi hrabro popunili prostor zbog čega su portreti djeda ispali moćno. Jedino je na radu 12.15. starac prikazan manjim u odnosu na crnu pozadinu što isto izgleda interesantno.

Što se tiče emotivnog dojma, svaki starac odiše nekim karakteristikama koje su mu vlastite. Djedovi broj 1 i 11 doimaju se radosnim, djedovi broj 12.3. i 12.8. ostavljaju opasan dojam, dok djedovi 12.4. i 12.7. izgledaju zbunjeno. Crteži obiluju mnoštvom detalja – što izraženih kolažem što crnom temperom. Jedan od najzanimljivijih detalja su zubi na radu 12.7., gdje je učenik za svaki zub otrgnuo komadić papira i slagao ih u djedova usta. Za boju je odabrao žutu jer su djedovi žuti zbog neredovitog pranja.

Uspoređujući radove da se primijetiti da nema radova koji su likovni problem riješili na istovjetni način. Svaki učenik se originalno izrazio – nije bilo „prepisivanja“.

4.2. RADIONICA MORSKA NEMAN

4.2.1. Priprema nastavne jedinice

Niže je navedena priprema za nastavni sat Likovne kulture gdje je likovni poticaj mitološki lik morske nemani iz priče Djevojčica i neman. Likovna tehnika je crni flomaster, kojim su učenici trebali nacrtati obrise i strukturne crte.

STUDENTICA: Matea Katavić	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE	2.	17.5.

<p>Tema: Slika, igra, priča: učenik istražuje različite odnose između slike i priče proizašle iz osobnih doživljaja. Kao poticaj koristi igru, umjetnička djela, literarne i glazbene predloške (ispričati priču kombinacijama boja, kontrasta, ritma itd.).</p> <p>Vrijeme trajanja: 60 minuta</p> <p>Odgojno – obrazovni ishodi:</p> <p>K A.2.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje.</p> <p>LK A.2.2. Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka tijekom likovnoga izražavanja.</p> <p>LK B.2.1. Učenik opisuje likovno i vizualno umjetničko djelo povezujući osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.</p> <p>LK B.2.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje svoj rad i vlastiti doživljaj stvaranja.</p> <p>Ciljevi sata (podishodi):</p> <p>Kognitivni: Učenik, u stvaralačkome procesu i izražavanju koristi: likovni jezik; iskustvo usmjerenog opažanja; opisuje vlastiti doživljaj stvaranja; izdvaja radove koji se ističu svojom izražajnošću</p> <p>Psihomotorni: učenik razvija maštu, razvija sposobnosti iskazivanja osjećaja, sposobnost izražavanja u tehnici grataž, razvija koncentraciju</p> <p>Afektivni: učenik stvara pozitivan odnos prema radu, formira vlastita stajališta, stječe radne sposobnosti, argumentirano analiziranje likovnih radova, uspoređuje svoj likovni rad i radove ostalih učenika</p>	<p>NAČINI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamišljanju 5. prema izmišljanju <p>OBLICI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni <p>NASTAVNE METODE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor
--	--

<p>Povezanost s ishodima međupredmetnih tema:</p> <p>uku A.1.3. Učenik spontano i kreativno oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje pri učenju i rješavanju problema.</p> <p>osr A.1.4. Razvija radne navike.</p> <p>osr B.1.2. Razvija komunikacijske kompetencije.</p> <p>uku B.1.1. Na poticaj i uz pomoć učitelja učenik određuje cilj učenja i odabire pristup učenju.</p> <p>uku B.1.4. Na poticaj i uz pomoć učitelja procjenjuje je li uspješno riješio zadatak ili naučio.</p> <p>uku C.1.1. Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život.</p> <p>uku D.1.1. Učenik stvara prikladno fizičko okruženje za učenje s ciljem poboljšanja koncentracije i motivacije.</p> <p>Povezanost s ishodima drugih predmeta:</p> <p>OŠ HJ A.2.2. Učenik sluša jednostavne tekstove, točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta.</p> <p>OŠ HJ A.2.5. Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom.</p> <p>OŠ HJ B.2.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.</p> <p>OŠ HJ B.2.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.</p>	<p>4. Usmeno izlaganje</p> <p>5. Metoda scenarija</p> <p>6. Rad s tekstom</p> <p>7. Kombiniranje</p> <p>8. Variranje</p> <p>9. Građenje</p> <p>10. Razlaganje</p> <p>NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:</p> <p>1. Reprodukcijska umjetničko djelo</p> <p>2. Izravno umjetničko djelo</p> <p>3. Prirodni oblici</p> <p>4. Načinjeni oblici</p> <p>5. Power Point</p> <p>6. Tablet, PC</p> <p>7. Fotoaparati</p> <p>8. Fotografije</p> <p>9. Grafoskop</p> <p>10. Televizor</p> <p>11. Video</p> <p>12. Ploča, kreda</p> <p>13. Ostalo:</p>
<p style="text-align: center;">NASTAVNA JEDINICA</p> <p>Likovno područje: oblikovanje na plohi - CRTANJE</p> <p>Likovni pojmovi: obrisna crta, gradbena crta, otvorena crta, zatvorena crta</p> <p>Motiv: vizualni: morsko čudovište</p> <p>Likovni materijali i likovne tehnike: crni flomaster</p>	

<p>Digitalni alati: Power Point, Nastavno sredstvo – reprodukcija: Pablo Picasso: Glava žene, 1956.; Henry Matisse</p>	
<p>Artikulacija nastavnog sata</p>	
<p>Aktivnosti učitelja i učenika</p>	<p>Praćenje, vrednovanje, prezentacija</p>
<p>1. Uvodni dio: <i>Priprema</i></p> <p>Pripremamo potrebni radni materijal i pribor: flomaster, papir za crtanje (hrapaviji bijeli papir) i podlogu (novinski papir, vrećica ili slično) za zaštitu stola. Svakom učeniku dajemo komadić bijelog papira za vježbu rada flomasterom. Učenicima zadajemo zadatak: Nacrtajte ravnu crtu na papiriću ispred sebe. Sada nacrtajte jednu zakrivljenu. Jesu li iste debljine? (Jesu: flomasterom dobivamo crte jednake debljine.) Slijedi uputa i demonstracija crtanja flomasterom. Želimo li nacrtati deblju crtu, treba podebljati i povući još jednu crtu, uz već nacrtanu. Najbolje bi bilo, po mogućnosti, koristiti se flomasterima koji imaju debelu i tanku stranu (demonstriramo). Učenici vježbaju crtati različite crte na papiru.</p>	<p>Vrednovanje kao učenje i vrednovanje za učenje:</p> <p>Učenici izražavaju svoja prethodna znanja i iskustva što nam daje uvid u eventualna pogrešna tumačenja i njihovu razinu predznanja. Učeničke ideje, analize, kritike i samokritike razvijaju komunikaciju među učenicima što utječe na njihovu motiviranost i samostalnost.</p>

2. Srednji dio:

Motivacija

Upućujemo učenike na promatranje svoga dlana. Prozivamo jednoga učenika koji će na ploči ocrtati svoj dlan. Dlan jedne ruke položiti će na ploču, a drugom će ga rukom ocrtati kredom. Kad odvoji dlan od ploče, na ploči vidimo obrisnom crtom nacrtani dlan. Objašnjavamo da smo dobili crtež dlana nacrtan obrisnom crtom. Objašnjavamo da obrisna crta ocrtava ili opisuje vanjski rub oblika ili likova. Možemo je nazvati vanjska crta. Ona može biti otvorena i zatvorena. Ovaj je dlan nacrtan otvorenom obrisnom crtom. Možemo potpuno ocrtati spužvu za brisanje ploče pa ćemo dobiti zatvorenu obrisnu crtu i crtež spužve.

Na projektoru prikazujem kvadrat koji je nastao obrisnom crtom te kvadrat koji nastao gradbenim crtama. Pitam učenike: Što vidite? Jesu li ti kvadrati isti? U čemu je razlika? Kako je nastao drugi kvadrat? Ako je taj kvadrat nastao dodavanjem crta iznutra tj. građenjem, što mislite kako se zovu te crte? Nakon toga dolazi na ploču učenik koji ispunjava šaku crtama i briše obrisnu crtu. Na taj način je nacrtao šaku gradbenim crtama. Kako je sada načinjena šaka, od kakvih crta? Prepoznajete li svejedno lik bez obzira na to što se ne vidi obrisna linija?

Učenicima na ploču stavljam reprodukciju Henry Matisse. Pitam učenike koje vrste crta vide reprodukciji? Učenici odgovaraju da vide obrisnu crtu. Učenicima na ploču stavljam reprodukciju Pablo Picasso: "Glava žene". Pitam učenike koje vrste crta vide na reprodukciji? Učenici odgovaraju da vide gradbene crte.

Sada zamolim učenike da se naslone, zatvore oči i poslušaju jednu strašnu priču o neobičnom biću koje ćemo danas crtati. Interpretativno čitam dio priče *Djevojčica i neman*, tekst se nalazi u Prilozima.

Nakon emocionalno-intelektualne pauze razgovara se o pročitanom tekstu. Gdje se djevojčica igrala? Što se pojavilo? Kako izgleda čudovište? Kakva mu je glava? Kakva su mu usta? Što ima po tijelu? Zamislite da šćete plažom i da sretnete to neobično morsko čudovište.

Praćenje:

Učenici samostalno prepoznaju obrađene likovne pojmove i nabrajaju crte koje poznaju. Učenici daju svoje mišljenje i ideje, a mi obraćamo pažnju na njihovu originalnost u razmišljanju. Pratimo njihovu motivaciju za rad, sudjelovanje na satu te potpitanjima provjeravamo razumijevanje sadržaja

Najava zadatka:

Najavljujem: Danas ćemo flomasterom nacrtati morsko čudovište obrisnim i strukturnim crtama. Tko će ponoviti zadatak?

3. Završni dio:*Analiza i vrednovanje*

Stavljam na ploču učeničke radove

Kako se zove crta koja opisuje vanjski rub oblika?

Kako se zovu crte koje grade oblik iznutra prema van?

Pogledajte svoje radove...Na kojem radu uočavate najviše gradbenih crta?

Na kojem vidite obrisne linije?

Tko ima različite crte na svome crtežu?

Jeste li svi koristili obrisne i strukturne crte?

Samovrednovanje

Usmeno vrednovanje uspješnosti rada s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva nakon usporedbe s drugim radovima.

Vršnjačko vrednovanje

Usmeno vrednovanje uspješnosti drugih radova s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva.

Refleksija

Procjenjuje se stupanj zadovoljstva u provedenim aktivnostima te se potiče samokritičnost u svrhu procjene što se moglo bolje učiniti.

Prezentacija

Učenički radovi se mogu izložiti u učionici ili u zajedničkim prostorijama škole.

Plan ploče

Što vidiš?

Evo još nekih crteža nastalih obrisnom crtom.

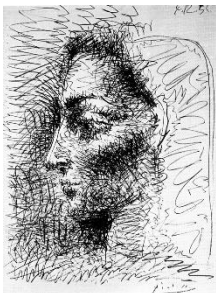
Ovaj je crtež nastao dodavanjem crta iznutra, dakle gradbenim crtama.

Usporedi crteže ova dva drveta. Jesu li nastali istim vrstama crta?

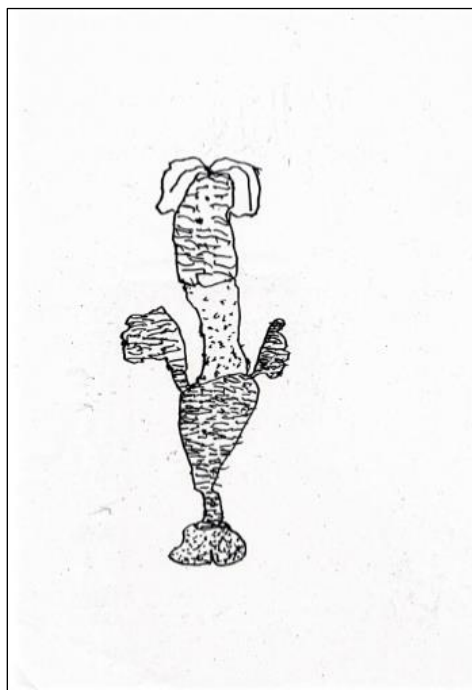
REPRODUKCIJE

UČENIČKI RADOVI

	A	B	C
1	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐

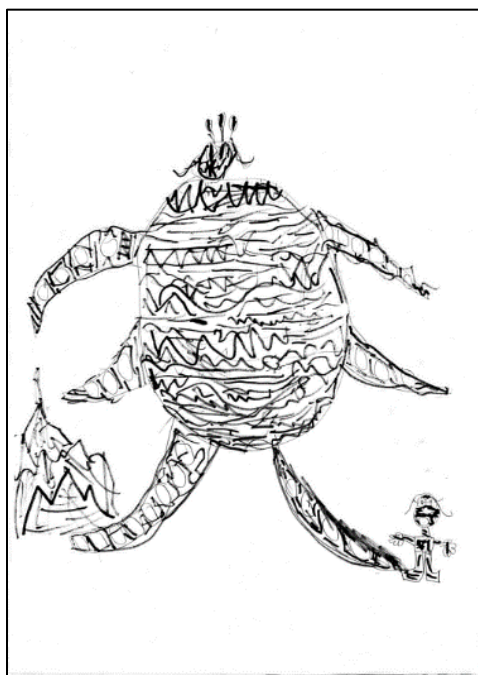
4.2.2. Učenički radovi

Slika 13.1. Učenički rad, morska neman

Slika 13.2. Učenički rad, morska neman

Slika 13.3. Učenički rad, morska neman

Slika 13.4. Učenički rad, morska neman

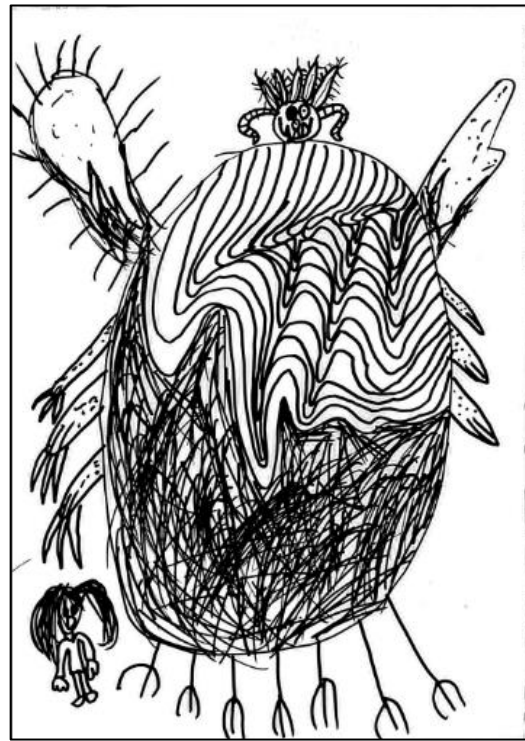
Slika 13.5. Učnički rad, morska neman

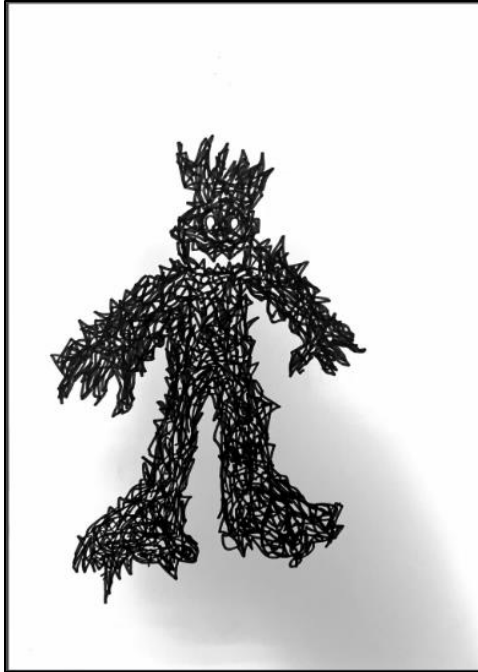
Slika 13.6. Učnički rad, morska neman

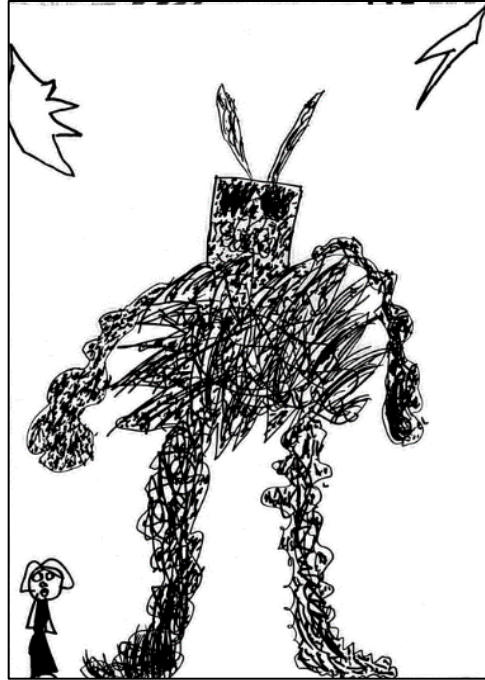
Slika 13.7. Učnički rad, morska neman

Slika 13.8. Učnički rad, morska neman

Slika 13.9. Učenički rad, morska neman

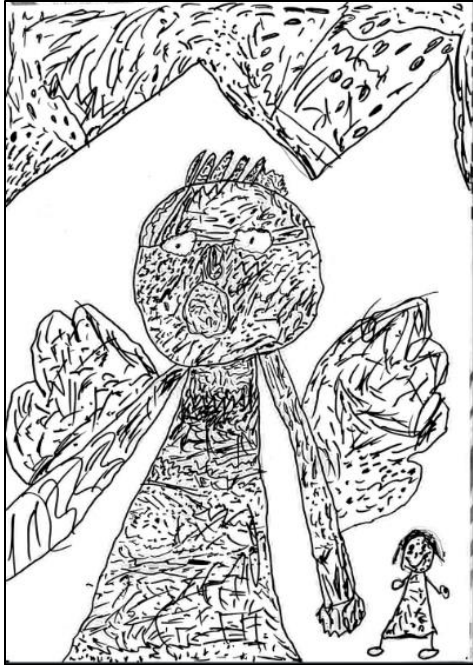
Slika 13.10. Učenički rad, morska neman

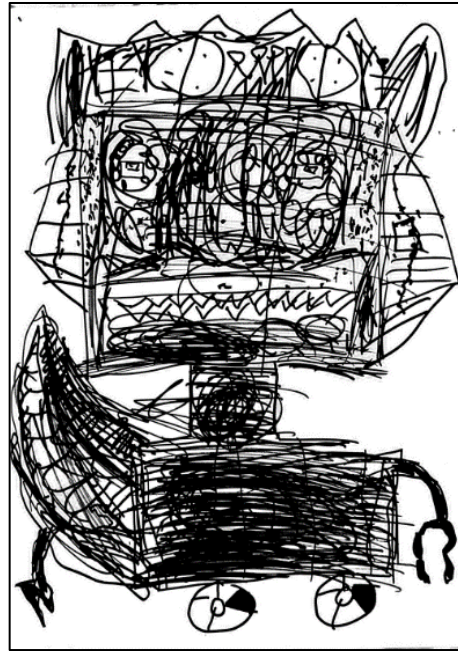
Slika 13.11. Učenički rad, morska neman

Slika 13.12. Učenički rad, morska neman

Slika 13.13. Učenički rad, morska neman

Slika 13.14. Učenički rad, morska neman

4.2.3. Analiza radova

U radionici gdje je poticaj bio mitološka morska neman sudjelovalo je 14 učenika drugog razreda. Kao i u prošloj, i u ovoj radionici možemo primijetiti hrabrost učenika koji su uglavnom crtali strašna, moćna čudovišta koja zauzimaju gotovo cijelu bijelu površinu papira. Primjerice, na crtežu učenice br. 13.6. strukturne linije čudovišta su toliko razvedene da se jedva vidi bijela pozadina. Ovakvim načinom izražavanja učenica je postigla privid da je čudovište pojelo djevojčicu. Takvi moćni prikazi čudovišta su znak snažnog doživljavanja teksta od strane učenika. Čudovišta koja se po veličini razlikuju od ostalih su crteži učenika br. 13.1. i 13.9. gdje su čudovišta manja u odnosu na bijelu pozadinu.

Učenici su svoja čudovišta oblikovali na različite načine. Koristili su različite vrste crta po toku i karakteru. Na crtežima 13.9., 13.10. i 13.13. možemo primijetiti svojevrsan ritam linija – nema naglašenih razlika u debljini i gustoći crta, dok na nekim crtežima, posebice crtežima 13.5. i 13.14. gustoća i debljina crta jako varira. Zanimljivo je da se na nekim mjestima linije toliko preklapaju, toliko su umrežene da stvaraju gotovo crna polja.

Psihološke karakteristike djece mogu se naslutiti iz rukopisa njihova crteža. Tako su na crtežu br. 13.5. linije jasne, sigurne, brze, oštre, guste, nejednolične – idu u različitim smjerovima. Učenik je jače pritiskao flomaster zbog čega su linije deblje. Također, linije su na nekim dijelovima toliko guste da su nastala crna polja. Tijekom crtanja učenik nije pazio da ne prijeđe granice obrisne crte. Način na koji je učenik crtao ostavlja dojam kretanja i dinamike – zbog čega crtež djeluje afektivno. Učenik koji je nacrtao ovaj crtež je inače samouvjeren, kreativan, odlučan, radi sve bez previše razmišljanja, vrlo brzo reagira na situaciju oko sebe što dovodi do toga da donosi spontane i neočekivane odluke. Teško mu ide kontroliranje emocija i osjećaja zbog čega često dolazi u sukob s ostalim učenicima u razredu.

S druge strane, na crtežu br. 13.3. možemo primijetiti da je učenik jasno kontrolirao i usmjeravao ruku tijekom oblikovanja linija. Iako ima raznih vrsta linija, primjećujemo ritam valovitih, jednolikih linija koje ne prelaze granicu tj. obrisnu liniju. Prije nego je krenuo crtati, učenik je dobro razmislio kako bi to izgledalo na njegovom papiru. Karakterno učenik je blag, miran, vedrog raspoloženja, ali često ranjiv i osjetljiv što ne odaje riječima nego svojom promjenom raspoloženja.

Iako je ovom radionicom uspješnom pobuđena mašta učenika i radovi su jedinstveni, nailazimo na šablone. Neki učenici su se osim čudovišta, odlučili i na crtanje male djevojčice koja je uglavnom crtana shematski. Na crtežu broj 13.11. shematski su prikazani oblaci i sunce. Tijekom analize radova smo na šablone obratili pažnju pitanjem: *Jeste li možda već vidjeli negdje ovakvo crtanje Sunca ili oblaka?*

Učenici su uspjeli ispuniti zadatak – nacrtali su čudovište pomoću strukturalnih i obrisnih crta. Svi učenici su na originalan način riješili likovni problem.

4.3. RADIONICA VILE

Niže je navedena priprema za nastavni sat Likovne kulture gdje je likovni poticaj bio prikaz vila s početka priče Regoč. Korištena likovna tehnika je grataž. Učenici su drvenim štapićima skidali pokrov crnog tuša ispod kojeg su se nalazili namazi pastele. Likovni problem ove radionice bio je tok i karakter crta.

4.3.1. Priprema nastavne jedinice

STUDENTICA: Matea Katavić	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE	1.	18.5.

<p>Tema: Slika, igra, priča: učenik istražuje različite odnose između slike i priče proizašle iz osobnih doživljaja. Kao poticaj koristi igru, umjetnička djela, literarne i glazbene predloške (ispričati priču kombinacijama boja, kontrasta, ritma itd.).</p> <p>Vrijeme trajanja: 60 minuta</p> <p>Odgojno – obrazovni ishodi:</p> <p><i>A domena: Stvaralaštvo i produktivnost</i></p> <p>OŠ LK A.1.1. Učenik prepoznaje umjetnost kao način komunikacije i odgovara na različite poticaje likovnim izražavanjem.</p> <p>OŠ LK A.1.2. Učenik demonstrira poznavanje osobitosti različitih likovnih materijala i postupaka pri likovnom izražavanju.</p> <p><i>B domena: Doživljaj i kritički stav</i></p> <p>OŠ LK B.1.1. Učenik razlikuje likovno i vizualno umjetničko djelo te prepoznaje osobni doživljaj, likovni jezik i tematski sadržaj djela.</p> <p>OŠ LK B.1.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje svoj rad i vlastiti doživljaj stvaranja</p> <p>Ciljevi sata (podishodi):</p> <p>Kognitivni: učenik primjećuje osobitosti tehnike grataža i istražuje različite načine rada, opisuje i uspoređuje likovne radove s obzirom na ukupni dojam koji proizlazi</p>	<p>NAČINI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamišljanju 5. prema izmišljanju <p>OBLICI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni <p>NASTAVNE METODE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analitičko promatranje
---	---

<p>iz uloženog truda i dosjetljivosti u rješavanju zadatka, opisuje vlastiti doživljaj stvaranja</p> <p>Psihomotorni: učenik razvija maštu, razvija sposobnosti iskazivanja osjećaja, sposobnost izražavanja u tehnici grataž, razvija koncentraciju</p> <p>Afektivni: učenik stvara pozitivan odnos prema radu, formira vlastita stajališta, stječe radne sposobnosti, argumentirano analiziranje likovnih radova, uspoređuje svoj likovni rad i radove ostalih učenika</p> <p>Povezanost s odgojno-obrazovnim očekivanjima međupredmetnih tema:</p> <p>osr B.1.2. Učenik razvija komunikacijske kompetencije.</p> <p>uku A.1.3. Učenik spontano i kreativno oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje pri učenju i rješavanju problema.</p> <p>uku A.1.4. Učenik oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje.</p> <p>Povezanost s ishodima drugih predmeta:</p> <p>OŠ HJ A.1.1. Učenik razgovara i govori u skladu s jezičnim razvojem izražavajući svoje potrebe, misli i osjećaje.</p> <p>OŠ HJ A.1.2. Učenik sluša jednostavne tekstove, točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta.</p> <p>OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.</p> <p>OŠ HJ B.1.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.</p>	<p>2. Demonstracija</p> <p>3. Razgovor</p> <p>4. Usmeno izlaganje</p> <p>5. Metoda scenarija</p> <p>6. Rad s tekstom</p> <p>7. Kombiniranje</p> <p>8. Variranje</p> <p>9. Građenje</p> <p>10. Razlaganje</p> <p>NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:</p> <p>1. Reprodukcijska</p> <p>2. Izravno umjetničko djelo</p> <p>3. Prirodni oblici</p> <p>4. Načinjeni oblici</p> <p>5. Power Point</p> <p>6. Tablet, PC</p> <p>7. Fotoaparati</p> <p>8. Fotografije</p> <p>9. Grafoskop</p> <p>10. Televizor</p> <p>11. Video</p> <p>12. Ploča, kreda</p> <p>13. Ostalo:</p>
<p style="text-align: center;">NASTAVNA JEDINICA</p> <p>Likovno područje: oblikovanje na plohi - crtanje i slikanje</p> <p>Likovni pojmovi: Tok i karakter crta</p> <p>Motiv: vizualni: vile</p> <p>Likovni materijali i likovne tehnike: grataž papir, drveni štapići, čačkalice</p>	

<p>Digitalni alati: računalo, Power Point prezentacija</p> <p>Nastavno sredstvo – reprodukcija: Miroslav Kraljević: Prizor iz ruskog baleta, 1912., tuš i pero</p>	
<p>Artikulacija nastavnog sata</p>	
<p>Aktivnosti učitelja i učenika</p>	<p>Praćenje, vrednovanje, prezentacija</p>
<p>1. Uvodni dio:</p> <p><i>Priprema</i></p> <p>Pripremamo učionicu za rad. Provjeravamo imaju li svi učenici potreban pribor (grataž papir - papir čija je površina prekrivena pastelom, a sloj pastele prekriven tušem te drveni štapić i čačkalica).</p> <p>Demonstriram postupak rada u tehnici grataž: Gornji pokrov tuša možemo ostrugati štapićem ili čačkalicom. Na taj način će učenici stvoriti svoju sliku i otkriti koje su boje ispod. Objašnjavam da su štapići i čačkalice zapravo čarobni te kako će upravo taj čarobni štapić napraviti čaroliju na njihovom papiru. Ako želimo da nam crte ispadnu tanke radimo s čarobnom čačkalicom, ako želimo deblje crte radimo s čarobnim štapićem.</p>	<p>Vrednovanje kao učenje i vrednovanje za učenje:</p> <p>Učenici izražavaju svoja prethodna znanja i iskustva što nam daje uvid u eventualna pogrešna tumačenja i njihovu razinu predznanja. Učeničke ideje, analize, kritike i samokritike razvijaju komunikaciju među učenicima što utječe na njihovu motiviranost i samostalnost</p>

2. Srednji dio:

Motivacija

Nadovezujemo se na crte koje smo nacrtali demonstrirajući rad u gratažu. Koje crte vidimo na papiru? Kakve još crte postoje? Dok učenici nabrajaju vrste crta, ja ih crtam na ploči. Ponavljamo da postoje crte po toku i karakteru. Crte prema karakteru dijelimo na debele, tanke, dugačke, kratke, isprekidane. Tok crte je njihova putanja, put kojim se kreću. Crte po toku mogu biti ravne, krivulje.

Na ploču stavljamo reprodukciju. Postavljamo pitanja: Što je prikazano na ovoj slici? Kakvim crtama se koristio slikar? Jesu li sve iste? Po čemu se razlikuju? Pitam ih kojim je crtama nacrtana haljina balerine na reprodukciji? Potičemo učenike da koriste nazive crta koje smo ranije naučili.

Prisjetimo se na trenutak bajki. U bajkama se pojavljuju razni čudesni likovi. Koji su to likovi? Zna li tko su to vile? Je li vas ikad posjetila zubić vila? Kako izgledaju vile u bajkama? Opišimo ih. Sada zamolim učenike da se naslone, zatvore oči i poslušaju odlomak iz bajke *Regoč*, koju je napisala jedna naša poznata književnica Ivana Brlić-Mažuranić. Ova spisateljica isto govori o vilama. Idemo vidjeti kako ih je ona opisala. Interpretativno čitam početak priče *Regoč*, tekst se nalazi u Prilozima.

Nakon čitanja slijedi emocionalno-intelektualna stanka, objašnjavanje nepoznatih riječi i razgovor o doživljenom. Odakle su se spustile vile na livadu? Što mislite zašto su sišle s oblaka? Kako izgleda vilina kosa? Kako se zove vila koja je prvi puta sišla s oblaka? Čemu se Kosjenka čudila? Govorim učenicima da si sada zamisle da šeću noću po šumi, a pred njima se pojave vile iz priče. Postavljam pitanja: *Kakvim crtama bi nacrtali vilinu kosu? Kakvim crtama vilinu haljinu? Kakvim crtama bi nacrtali konje? Kakvim crtama bi nacrtali livadu?* U koje doba dana se događa radnja? Kakvom bojom bi prikazali noć? A koje je boje papir ispred vas? Crne! To znači da vam samo nedostaju još vile iz priče!

Praćenje:

Učenici samostalno prepoznaju obrađene likovne pojmove i nabrajaju crte koje poznaju. Učenici daju svoje mišljenje i ideje, a mi obraćamo pažnju na njihovu originalnost u razmišljanju. Pratimo njihovu motivaciju za rad, sudjelovanje na satu te potpitanjima provjeravamo razumijevanje sadržaja

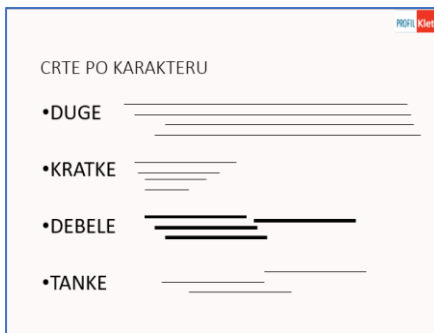
Aktivno pratim sudjelovanje, samostalnost, samoinicijativnost, komunikaciju i suradnju tijekom rada.

Najava zadatka:

Danas ćemo u tehnici grataž različitim crtama nacrtati prizor vila iz priče. Tko će ponoviti zadatak?

<p>3. Završni dio:</p> <p><i>Analiza i vrednovanje</i></p> <p>Na ploču postavljam učeničke radove. Uspoređujemo radove, po čemu su slični, a po čemu se razlikuju, koji su najoriginalniji i zašto.</p> <p><i>Što je bio današnji zadatak?</i></p> <p><i>Tko bi mi opisao crte na svom radu?</i></p> <p><i>Kakav je smjer crta?</i></p> <p><i>Gdje uočavate debele crte, a gdje tanke?</i></p> <p>Potičem ih da imenuju što više različitih crta. <i>Opisujem jedan rad, a učenici pogađaju koji. Zatim izabirem jednog učenika da napravi istu stvar.</i></p> <p><i>Koji je crtež najneobičniji i zašto?</i></p>	<p><i>Samovrednovanje</i></p> <p>Usmeno vrednovanje uspješnosti rada s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva nakon usporedbe s drugim radovima.</p> <p><i>Vršnjačko vrednovanje</i></p> <p>Usmeno vrednovanje uspješnosti drugih radova s obzirom na uporabu likovnih materijala i unikatnost motiva.</p> <p><i>Refleksija</i></p> <p>Procjenjuje se stupanj zadovoljstva u provedenim aktivnostima te se potiče samokritičnost u svrhu procjene što se moglo bolje učiniti.</p> <p><i>Prezentacija</i></p> <p>Učenički radovi se mogu izložiti u učionici ili u zajedničkim prostorijama škole.</p>
--	---

Plan ploče

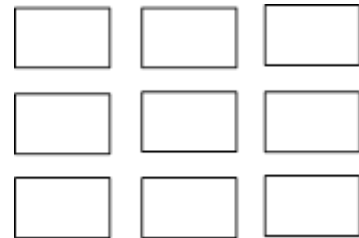

REPRODUKCIJA

Miroslav Kraljević: Prizor iz ruskog baleta, 1912., tuš i pero

DJEČJI RADOVI

4.3.2. Učnički radovi

Slika 14.1. Učnički rad, vile

Slika 14.2. Učnički rad, vile

Slika 14.3. Učnički rad, vile

Slika 14.4. Učnički rad, vile

Slika 14.5. Učnički rad, vile

Slika 14.6. Učnički rad, vile

Slika 14.7. Učenički rad, vile

Slika 14.8. Učenički rad, vile

Slika 14.9. Učenički rad, vile

Slika 14.10. Učenički rad, vile

Slika 14.11. Učenički rad, vile

Slika 14.12. Učenički rad, vile

4.3.3. Analiza radova

U radionici gdje su motiv bile vile koje silaze s oblaka sudjelovalo je 12 učenika prvog razreda. Gledajući ove radove, prvo što možemo primijetiti je mnoštvo detalja. Učenici su se trudili popuniti cijeli prostor papira raznovrsnim elementima. Pri crtanju koristili su se različitim vrstama crta što je i bio likovni problem ove radionice. Iako je zadatak bio nacrtati vile iz pročitano odlomka, neki učenici su pri crtanju pridavali pažnju potpuno drugim elementima koji se spominju u priči. Dapače, čak i nekim elementima koji uopće nisu spomenuti u priči. Radovi su toliko drugačiji jedan od drugoga da bi se motreći radove moglo pomisliti kako svi učenici nisu crtali isti likovni motiv.

Učenici su kroz motivaciju usmjereni prema zadatku crtanja vila kako silaze s oblaka i krađu stražarima konje. No, rezultati crtanja su gljive, različite životinje, planine, šume, zvijezde, dvorci, kuće, slova, roboti.... Očito motiv nije bio dovoljno jasan i sadržaj motiva su učenici shvatili preopširno i crtali su sve što su oni zamislili tijekom čitanja priče. Učenike je trebalo pravovremeno podsjetiti na likovni problem te motiv. Unatoč tome što crteži nisu ispali onako je zamišljeno kroz pripremu za izvođenje nastavne jedinice, ovo iskustvo je dragocjen uvodnik u promišljanje oko poboljšanja i napretka u metodičkim postupcima u budućnosti.

Na nekim radovima su vile u prvom planu. Primjerice, na crtežu br. 14.2., djevojčica prikazuje vilu koja se spušta s oblaka prema stražaru, konjima i drugoj vili koja jaše konja. Vila koja je u zraku dominantna je veličinom, dok su ostali elementi prikazani manjima, čime je učenica prikazala njihov položaj u prostoru. Učenica je različitim linijama popunila vilinsku kosu i haljinu, a lice je nacrtano šablonski – dvije točke kao oči i crta kao usta. Teksturu livade tj. trave istaknula je kratkim, oštrim crtama s kojima je popunila ostatak praznog prostora.

Dok je nekim učenicima rub papira označavao liniju tla (14.1., 14.12.), neku učenici su liniju tla podigli od ruba papira (14.6., 14.9., 14.11.). Na crtežima br. 14.4. i 14.7. nacrtane su plohe koje predstavljaju tlo. Na crtežu 10 izdužene noge označavaju pokret, dok na crtežu 14.6. pokret označavaju izdužene viline noge. Jedan od učenika vrlo je zanimljivo prikazao svjetlost koja prati vilu dok se spušta s neba. (br. 14.9.). Označio ju je dvjema linijama koje izlaze iz oblaka i idu u širinu prema dolje. Unutar prostora između te dvije crte nacrtani su elementi izgledom slični znaku plus čime je učenik vjerojatno naglasio svjetlost.

Na većini radova svaki se objekt ili osoba prikazuje kao posebnost. Samo se na primjer kod usta, nos, očiju unutar lika uočava povezanost, ali svaki taj lik je nema nikakva odnosa s drugim likovima u crtežu – možemo reći da „lebde“ u prostoru. Jedan crtež je uistinu drugačiji od drugih jer je djevojčica uprizorila što je htjela u obliku stripa (br. 14.8.). Ravnim linijama odvojila je šest različitih polja. Među radovima (14.2., 14.3. i 14.6.) primijećena je i poliperspektiva gdje učenice ne mare za liniju tla, nego dok crtaju okreću papir kao da svaka figura ima svoje tlo (Arnheim, 1966; prema Grgurić, Jakubin, 1996; str. 64).

Na skoro svim radovima možemo primijetiti poneka šablonska ponavljanja: zvijezde (radovi 14.2, 14.3. i 14.4.), oblaci (14.3., 14.4., 14.6., 14.12.), kuće (14.4., 14.11.), srca (14.3.) , cvijeće (14.4.) itd. Iz tog razloga smo, na kraju radionice tijekom analize radova posebno obratili pažnju na šablone i različitim pitanjima pokušali osvijestiti da takvi oblici crtanja nisu originalni. Tijekom zadavanja mitoloških motiva (a i općenito) treba paziti da motiv bude nestvaran ili neobičan te pravilno voditi dijete kroz rad, kako bi se izbjeglo nepotrebno šabloniziranje. Kako je ovo bila radionica u prvom razredu, ima vremena i prostora za daljnji napredak i „borbu“ za kreativnu slobodu učenika.

5. ZAKLJUČAK

Jedan je od ciljeva nastave likovne kulture njegovanje stvaralačkog izražavanja te razvitak mašte i kreativnih sposobnosti. Kreativni potencijal kod djece koji se stječe kroz nastavu Likovne kulture od velikog je značaja jer ima utjecaj i na sva druga područja. Odrasle osobe imaju veliku ulogu u tome razvoju, posebno učitelji koji trebaju, koliko god je to moguće, ukloniti faktore koji dovode do ometanja dječjeg likovnog stvaralaštva. Mnogobrojne šablone koče djetetovu slobodu, a strah kod djeteta često izaziva stvaralačku blokadu. Zbog toga bi učitelj trebao osigurati nastavu bogatu idejama, likovnim tehnikama i zanimljivim motivima te stvoriti ugodnu radnu atmosferu gdje se učenici neće bojati napraviti nešto neobično i drugačije od ostalih.

Od učitelja se isto tako očekuje da vodi brigu o tome da motivi budu primjereni interesu i dobi djeteta. Primjer su takvih motiva elementi mitologije koji su često korišteni kao tema

dosadašnjih likovnih natječaja i radionica. Elemente hrvatske mitologije uspjela je povezati naša književnica Ivana Brlić-Mažuranić koja ne samo da je preuzimala motive iz slavenske mitologije i hrvatske usmene predaje nego ih je dopunila i preobrazila te tako stvorila jedna od najboljih djela u povijesti hrvatske književnosti.

Ovim su diplomskim radom priče Ivane Brlić-Mažuranić prikazane kao nepresušan izvor inspiracije za likovna ostvarenja. Ivana Brlić-Mažuranić imala je sposobnost da pomoću riječi vizualno predoči događaje koje je zamislila. Upravo je taj element likovnosti jedna od prednosti korištenja njenih mitoloških elemenata kao motivacije u nastavi likovne kulture. Osim što se učenici emotivno povežu s likovima iz priča, što povećava interes za slikanje motiva, u pričama postoji mnogo motiva čije likovne realizacije još ne postoje, što znači da nema opasnosti od preuzimanja tuđih ideja. Učenici tijekom realizacije ovakvih likovnih aktivnosti doista moraju sami osmisliti svoja originalna likovna rješenja. Unošenje mitoloških elemenata u nastavu pogodno je za korelaciju nastavnih sadržaja likovne kulture i hrvatskoga jezika, pri čemu se komponente obaju predmeta integriraju i prožimaju u radu.

Tijekom radionica učenici OŠ Ljubljana u produženome boravku okušali su se u vizualnom osmišljavanju mitoloških elemenata iz priča Ivane Brlić-Mažuranić. Uspješni rezultati nisu izostali. Pomoću literarnih tekstova iz priča Ivane Brlić-Mažuranić kao poticaja, učenici su uspješno vizualizirali mitološke motive i likovno ih oblikovali. Možemo zaključiti da su mitološki elementi iz priča Ivane Brlić-Mažuranić pogodni kao poticaj za likovna ostvarenja u primarnome obrazovanju.

LITERATURA

- Bacalja, R. (2017). *Mit i dječja književnost*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
- Banov, E. (2018). Nodilova mitološka razmatranja kao arhitekst Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić. U A. Kos-Lajtman, N. Kujundžić, S. Lovrić Kralj (Ur.) *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić* (str. 113-130). Zagreb: Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti.
- Barac, A. (2000). Umjetnost Ivane Brlić-Mažuranić. U J. Skok (Ur.) *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I* (str. 150-164). Zagreb: Naša djeca.
- Belaj, V., Belaj, J. (2014). *Sveti trokut; Topografija hrvatske mitologije*. Zagreb: Ibis grafika d.o.o.
- Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež. Priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bošković-Stulli, M. (1970). Priče iz davnine i usmena književnost. U D. Jelčić (Ur.) *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić* (str. 163–180). Zagreb: Mladost.
- Brlić-Mažuranić, I. (2011). *Basne i bajke*. Zagreb: Ogranak Matice hrvatske.
- Brlić-Mažuranić, I. (2007). *Srce od licitara*. Zagreb: Večernji list.
- Brlić-Mažuranić, I. (2002). *Priče iz davnine*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brlić-Mažuranić, I. (2000). Autobiografija. U J., Skok (Ur.) *Ivana Brlić-Mažuranić: Izabrana djela I*. (str. 150-164). Zagreb: Naša djeca.
- Brlić-Mažuranić, I. (1923). *Knjiga omladini*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
- Car, D. (1970). Kraljicu je boljela glava od samoga kraljevanja: Romani Ivane Brlić-Mažuranić. U A. Antica (Ur.) *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić* (str. 145-152). Zagreb: Mladost.
- Crnković, M. (1970). Ivana Brlić-Mažuranić i hrvatska dječja književnost. U D. Jelčić, J. Skok, P. Šegedin, M. Šicel, M. Vaupotić (Ur.) *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić* (str. 100-111). Zagreb: Mladost.

- Crnković, M., i Težak, D. (2002). Drugo razdoblje (Doba Ivane Brlić-Mažuranić). U M. Crnković, D. Težak (Ur.) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine* (str. 252-278). Zagreb: Znanje.
- Diklić, Z. (1995). Svijet Ivane Brlić-Mažuranić. *Umjetnost i dijete*, 2-3 (152/153), 127-146.
- Gavran, M. (n.d.). *Kontrast svjetlo-tamno*. Preuzeto 15.5.2022.: <https://www.profil-klett.hr/repozitorij-materijali/kontrast-svjetlo-tamno>
- Gavran, M. (n.d.). *Obrisne i gradbene crte*. Preuzeto 15.5.2022.: <https://www.profil-klett.hr/repozitorij-materijali/obrisne-i-gradbene-crte>
- Grgurić N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje; metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
- Hranjec, S. (2004). *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
- Huzjak, M. (2008). *Učimo gledati 1-4*. Zagreb: Školska knjiga.
- Huzjak, M. (n.d.). *Metodički savjeti – priprema*. Preuzeto 10.05.2022.: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/savjetni.htm>
- Huzjak, M. (n.d.). *Literarni poticaji: priče..* Preuzeto 10.05.2022.: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/price.htm>
- Jakovljević, S. (2003). *Priručnik za učiteljice i učitelje za likovnu kulturu od 1. do 4. razreda osnovne škole*. Zagreb: Profil.
- Jung, C. G., M. L. von Franz, Henderson J.L, Jaffe. A, ...[et al.], (1987.) *Čovjek i njegovi simboli*, Zagreb: Mladost
- Kos-Lajtman, A. (2012). Jaga-baba na Haliču – pronađeni rukopis Ivane Brlić-Mažuranić. *Libri et liberi*, 2, (1), 29-50.
- Kos-Lajtman, A., Horvat, J. (2011). Ivana Brlić-Mažuranić, 'Priče iz davnine': nova konstrukcija izvora i metodologije. *Fluminensia*, 23, (1), 87-99.

- Kos-Lajtman, A., Turza-Bogdan, T. (2010). Utjecaj usmenoknjiževnih i mitoloških tvorevina varaždinskog kraja na književni rad Ivane Brlić-Mažuranić. *Narodna umjetnost*, 47 (2), 175-190.
- Lučić, K. (2005). *Prožimanje riječi, slike i glazbe u metodici književnosti u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Marinović, M. (2014). *Što je kurikulum, a što nastavni program*. Preuzeto 23.05.2022.: https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/nastava_povijesti/03.html
- Marinović, M. (1999). *Junaci starohrvatskih mitova*. Varaždin: Varteks tiskara.
- Marković, S. Ž. (1970). Realni čovek je centralni lik u fantastičnom svetu proze za decu Ivane Brlić-Mažuranić. U D, Jelčić (Ur.) *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić* (str. 118-128). Zagreb: Mladost.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2017). Okvir nacionalnoga kurikuluma. Preuzeto 20.04.2022.: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi//Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf>
- Mohorko, I., Stojanovski V. (2020). *Priručnik iz likovne kulture za 2. razred osnovne škole*. Preuzeto 25.04.2022.: https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/metodicki-kutak/likovna_kultura_2_prir_2020_web.pdf
- Perić, B. (2013). Uvodna bilješka. U N. Sučić (Ur.) *Hrvatska narodna mitologija: biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena*. (str. 5-6). Zagreb: Edicije Božićević.
- Perović, Z. (n.d.). *Skrivena snaga mita*. Preuzeto 25.04.2022.: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/mitologije/skrivena-snaga-mita/>
- Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno-umjetničko djelo: Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtičke i školske dobi*. Zagreb: Alfa.
- Pivac, D. (2016). Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva i mašte u komunikaciji s kulturnom baštinom. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65 (Tematski broj), 347-356.

- Prevodnik, M. (2009). Neki oblici postizanja uspjeha u nastavi likovnog odgoja s naglaskom na unutarnjoj i vanjskoj motivaciji učenika. U I. Hicela (Ur.) *Djeca i mladež u svijetu umjetnosti* (str. 273-282). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- Šicel, M. (2000). Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić. U D. Jelčić, J. Skok, P. Šegedin, M. Šicel, M. Vaupotić, (Ur.) *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić* (str. 5-18). Zagreb: Mladost.
- Šokić, I. (n.d.). *Crte po toku, karakteru*. Preuzeto 15.05.2022.: <https://www.profil-klett.hr/repozitorij-materijali/crte-po-toku-i-karakteru-0>
- Težak, D., Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: Divič.
- U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić (2008). Preuzeto 10.05.2022: <https://www.usvijetubajki.org/u-svijetu-bajki/djecje-svecanosti/594-u-svijetu-bajki-ivane-brlic-mazuranic>
- U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić (2022). Preuzeto 10.05.2022: <https://www.usvijetubajki.org/vijesti/894-otvorenje-izlozbe-likovnih-radova>
- Zalar, D. (2004). Mitološka bića u Pričama iz davnine. U I. Brlić-Mažuranić (Ur.) *Priče iz davnine* (str. 217-229). Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Zalar, D. (2002). Postupci u prikazivanju djeda Neumijke. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 49 (4), 143-151.
- Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

PRILOZI

Prilog 1: Tekstovi pročitanih ulomaka iz priča Ivane Brlić-Mažuranić

DJED NEUMIJKA (Lutonjica Toporko i devet Župančića)

Djed Neumijka bio je star i prastar, s bradom koja je zveckala injem, očima koje su iza magle izgledale poput zdrobljenih bobica svijetlog grožđa.

Kako se mijenja priroda, tako se mijenja i karakter djeda Neumijke. Djed Neumijka nit se brije, nit se smije, niti nokte podrezuje. Ne umiva se, ne šiša se i ne briše nos sedam (ruskih) zimskih mjeseci. Haljina mu traljava (prljava) jer odjeću ne pere i ne mijenja, a brada duga, nepočešljana.

A u ljeto biva druželjubiviji, obilazi svoju zemlju, promatra ljude. Umilit ćeš se djedu Neumijki, ako vlat na travčici ispraviš – a ako stablu pomogneš, on tebe za brata prima. Jer njemu prečega na svijetu nema, nego li je šuma i tratina.

MORSKO ČUDOVIŠTE (Djevojčica i neman)

Baš ovdje, na ovome pijesku, najvoljela je djevojčica boraviti, jer nerazumna glava u djeteta, pa baš ona, najmanji stvorak na svijetu, najvoli da se sa silnim morem igra. Igrala se ona tako i toga dana, a divno more, čisto kao ono nebo golubinje nad njime, zapljuskivalo joj nožice. Igrala se dugo... dugo.

Odjedared, kao da to nije više isto ono more. Zamutilo se, uskipjelo kao iz kotla, a pocrnjelo kao oblak tučeni. Hu! hu! hu! – isplivala gadna grdosija, je li golemi pas, ili je morsko tele – što je da je, ali je golemo, neviđeno, ružno – a djevojčica sama samcata. Nakaza isplivala, puhala, duvala, napela se, uspela se na strmu stijenu i legla tamo pod maslinu. Pa kako legla, tako više ni makac odandle.

Uplašila se djevojčica, sva se odrvenila – ali se brzo dosjeti svojih kumova i poleti uzbrdo pred njih. Ona do vrata vrta, a kumovi baš na vrata. – Kume, mili kume! – viknu ona kumu nastrožnome, – spasi me, spasi! Eno strašna rugoba isplivala iz mora!

– Gdje je neman? Tko dira kumče moje?

Djevojčica sva blažena gdje ima kuma kakvoga nitko nema, poleti za njim da vidi kako će kum proburaziti neman. A neman leži na suncu navrh kamena: tijelo glomazno, naduveno, otegnuta slabašna uda, malena, nekud naherena glavica što je prepriječila velika usta – a na glavi greben, obrastao raščerupanim perjem koje titra na vjetru.

– Strašna je, strašna! – misli trčeći djevojčica. – Mora da je golemi morski kokot – i sve joj srce titra od radosti kako li će kum smaknuti tu rugobu.

Ali kum, što bliže kamenu, to sporije trči, to tiše više. A kad stigoše pod kamen, stade kum časak, odahne, promisli malo, a onda – jest, zaista – samo razmaha rukama i viknu piskutljivo:

– Iš! iš! – onako nekako kao da kokoši tjera. Ne okrenu neman ni glave niti se makne s kamena, nego se još ljepše namjesti na onom toplom suncu.

VILE (Regoč)

Jedne lijepo ljetne noći čuvali konjari na livadama konje. Čuvali, čuvali, a napokon zaspali. Kad oni zaspali, doletjele sa oblaka vile, da se malo poigraju sa konjima po vilinskom običaju. Uхватила svaka vila po jednog konjica, sjela na njega pak ga šiba svojom zlatnom kosom i tjera ga uokrug po rosnoj travi. A bijaše među vilama jedna mala vila, po imenu Kosjenka, koja bijaše ove noći prvi put sašla na zemlju sa oblaka. Učinilo se Kosjenki vrlo divotno jašiti ovako kao vihor po noći na konjicu. A baš ona bijaše uhvatila najživljeg vranca: malenoga a ljutoga kao vatra. Trči vranac sve uokrug sa drugim konjima, a najbrži je od svijetu. Sve po njemu pjena prska. Ali Kosjenki se htjelo još bržega jahanja. Sagne se ona i uštupne vranca za desno uho. Poplaši se vranac, dignu se na stražnje noge, a onda poleti ravno preda se, ostavi druge konje, ostavi livade i odnese kao vihor Kosjenku u daleki svijet. Mililo se Kosjenki ovo strelovito jašenje.

Trče oni kao vjetar ukraj polja, ukraj rijeka, ukraj livada i brda, ukraj dolina i brda. — "Bože mili, koliko li stvari zemlja nosi", pomisli Kosjenka radosno, gledajući ove ljepote.

Izjavljujem da je moj završni/diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)